

Móricz Zsigmond

Nem élhetek muzsikaszó nélkül

Regény

TARTALOM

BALÁZS-NAP
FEKETE ÉJSZAKA TARKA KÉPEI
ÁRKON-BOKRON SZALAD A SZÁN
KIKÉRT HALT MEG AZ ÚR JÉZUS KRISZTUS?
BORZALOM
A TEGNAPI BÉLES
A FÖLD AZ EGET IS MEGESZI LASSAN
KISVICÁKNÉ VENDÉGSÉGE
A MÚLTAKNAK LEVENDULÁS ILLATJA VAGYON
TAVASZI ÉJSZAKA ZSENDÜL

BALÁZS-NAP

Kint zúzmarától csillognak a fák. A nap alkonyodóra ereszkedik, de a sugari csak opálosan tudnak átszűrődni a fátyolos égen s a befagyott ablakokon.

A vendégek a gyors sötétedésben egyre-másra készülődnek. Csak úgy titokban szökdösnek el, hogy a fiatal házigazda észre ne vegye, mert Balázs, hogy először tart a maga házánál névnapot, nagyon is ki akar tenni magáért. Máris harmadnapja tart.

A kis háziasszony a túlsó szobában sorra csókolózik a nagy bundákba, kendőkbe az orruk hegyéig bepólyált asszonyságokkal, akik jó, kötő mellé szoktatott férjeikkel egyenként szöknek világgá, s a csengős szánok egymás után futnak ki a ropogós, sima havon.

Most látszik meg, ki a jó férj. Aki a felesége szavára megy, s még ő tesz úgy, mintha igenelné: bizony már ideje! Nagyon benne vagyunk megint a másnapba. Már a nap is lefelé áll, mikor érünk még haza!

- Hát édes lelkem, Pólikám - ölelgetik, csókolják végig a friss, drága kis háziasszonyt -, nagyon szép volt, nagyon jó volt, remélem, Imre napján visszaadjátok a vizitet.

Még egyszer erős, tapadós csók, aztán az utolsó jóemberes asszony is elmegy.

De a jóféle cimborák azok még bent vannak a nagy szobában, és most kezdik istenigazába szidni Tisza Kálmánt.

Az asszonyok ott állanak a hátuk mögött, s nyüglődve, ki hogy van szoktatva, durcáskodva, veszekedve uszítják a férjüket.

- No, gyere már, gyere már.

- Elég volt már a jóból.

- No, gyere már. Maga is ne tartóztassa már annyira, Balázs.

- Hogyne menne - kiált fel kacagva Balázs. - Három napig innen senki egy tapodtat se megy!

Nagy kacagások vannak. Akkorákat kacagnak, hogy a vén falak szinte megreszketnek bele. Balázs elnyűhetetlen, fáradatlan, egyre dirigálja a cigányt:

- Mircse, a nótára!

És ezredszer fújja el a nótáját:

*Az életem gyászban,
Dobra vetik házam...
Elhagyott a galambom is végül:
De! Nem élhetek muzsikaszó nélkül!
Nem élhetek muzsikaszó nélkül!*

Olyan furcsa, olyan keserves, olyan tragikus itt az egész hangulat. Úgy érzik az emberek a nagy fölfordulást. A levegő tele van, a váltók úgy úsznak a levegőben, mint ősszel az ökörnyál. Az egész magyar élet egy olyan sírva vigadós lett még egyszer! Mintha az urak a megrokkant élet elől akarnának menekülni a muzsikaszóba. A nyolcvanas évek földindulásos levegője.

- Húzzad, Mircse, húzzad, szakadjon meg benned a gyanta!

Vastag, kurta nyakát megfeszíti, s harsogva nevet Balázs. Maga is olyan, mint egy cigány-prímás, a jó háromnapos ivásba egészen belefeketedett már, s szakálla is keményen borostásodik a bőrén, csak a foga csillog, fehéren, erősen harapósan. S a torka nem akar berekedni.

- Abcug Tisza Kálmán, ides jó cimborám, az isten áldjon meg, abcug Tisza Kálmán.

Egymás nyakába borulnak az urak, csak úgy, teli szívük csillapítására. Megölelik egymást, megveregetik egymás széles hátát, s kivágják az öklüket a nótára, mert ez a nóta, ez kiszedi a szívet, kicsalja a pénzüket, s felpukkantja a honfibút!

- Abcug Tisza Kálmán. Az anyja piros viganóját, mer minden jó vóna, csak Tisza Kálmán annak idejibe szegre ne akasztotta vón a bihari pontokat!

- Abcug!

- Húzzad, Mircse, szakadjon meg ez a kehes társadalom, aki a magyarnak magyar ellensége!

Ellankadva, elbúsulva, kitárt karokkal, összeölelkezve, dalolják újra meg újra a nótát, amely megvigasztal, s szinte zokognak a nagy érzéstől, mikor tele tüdővel kieresztik a hangot.

Hirtelen zenebona lett.

Egyik fiatal férj kiállott a társaságból a felesége szavára, s menni készült.

- Óho - rikkantott fel Balázs -, mi az!...

S játékos ordinárisággal támadt rá a kis asszonykára:

- Kezit csókolom, mit akar maga az urával!...

- Ideje már menni, Balázs! - illegette formás kis derekát a vendég asszonyka, aki mások tudta nélkül már dél óta elkeseredett harcot folytatott az urával.

- Innen, kezit csókolom?... Nyírjeshátrul, kezit csókolom!... Ejnye, hát azén gyüttek ide, hogy el is menjenek!... Ajnye, csókolom a kisztihandját, ne tesszen már ilyen ellensígem lenni!

- Ugyan, hiszen már mindenki elment.

Balázs felhorkant.

- Ónnye, de be lehetek kaptázva, hogy én ezt nem vettem észre.

- Hát ides cimborám, bizony itt be vagyunk lapatyolva mindnyájan. Nézd csak ez is, hogy bekormodzott, kend is benótázott, kelmed is bemordult, mind bepocsékoltunk itt emberségesen. Csupa fölpingált képeket viselünk itt, mert úgy ki vagyunk kefélve, hogy no! Jó kis multság volt, ides jó cimborám, az isten áldjon meg érte, de most mán visz az ördög.

- Majd adok én annak az ördögnek - fenyegetőzött Balázs -, aki csak egyet is el akar vinni az én vendégeimből.

- Ugyan, hiszen már csak hárman vagyunk asszonyok, a többi mind elment!

- Hú azt a ropogóját, hogy ezt észre nem vettem!

S nagy mozdulattal ment a vendégei után.

A fiatalasszonyka egyszerre komoly lett és szigorú.

- No, ne töltsd az időt tovább. Nem tudom, mi van otthon a gyerekekkel, már majd megbolondulok.

S durcásan összerántotta magát. Az ura hümmgetett s pakolt.

Ha megindul a bomlás, azt nem lehet többet megállítani.

A másik két asszony is nekiállott a maga korhely urának, akik gőzös képpel állották az ostromot.

A kis háziasszony jött be. Szíves arccal, lapos pillantással, vendégkergető marasztalással...

- No, ne siessetek még...

- Muszáj, lelkem...

- Muszáj?... No, hát az más...

Balázs rontott be kívülről.

- Hol a puskám! - rikoltotta. - Hát te hogy engedhetted el őket - támadt a feleségére.

- No, ne légy illetlen - szólt rá furcsa, előkelően nyafka hangon az asszonyka.

- Illetlen! Hát én illetlen vagyok, ha a vendégeimet marasztalom! - kiabált Balázs. - Hiszen most kezelődik az istenigazában való!... Hisz ez még csak kóstoló volt a mulatáshoz!

- Hát isten áldjon meg, édes szívem - csókolta szájon a búcsúzó fiatalasszonyt a háziasszonyka, nem is ügyelve az ura lármájára.

Balázs érezte, hogy csatát veszített. Itt már bomlik minden.

- Hát menjete a fenébe - kiáltotta -, ha menni akartok. Nem vagytok igaz magyarok! Pecsovicsook vagytok.

Komor lett, a homlokába rázta a göndör haját, lehúzta a szemöldökéig, s felduzzasztotta vastag ajkait. Fehérrel fordult fel a szeme.

- Ni, ides cimborám, te is ki vagy csipkézve, Balázs! - ölelte nyakon az egyik pajtás.

- Menjete a hét keservesbe. Ha ilyen cimboráim vagytok, hogy itt tudtok hagyni.

Nagy bánat és nagy harag volt a szívében. És nagy mámor a fején. Úgy feküdt rajta, a homlokán úgy ült, mint egy öreg sólyom, amely beborítja.

Csak kint kezdett oszlani, a jó hidegen, mikor egy kis elfáradt kedvvel nézte, hogy mennek a vendégei.

A tornácról látta, hogy a teheneket itatták a kútnál. A kis tarka bornyú elevenen ficáncolt. Ezt akarta levágnia, ha ma estére itt maradtak volna.

Kár lett volna érte, mondta magában, s elmosolyodott.

Most már könnyebb szívvel fogott kezét a szánon ülőkkel.

Hanem mikor az utolsó vendég is elment, s a nap lebukott a fák között, és gyenge opálos égre rajzolva csak a lombok böttyeinek szeszélyes szövése maradt már meg a zúzos virágos világon, s a cigányok kezdtek felpakolózni a parasztszánra, a cimbalommal, nagybögővel: még egyszer fellobbant benne a magyar mámor. A borkóstolt embernek a szertelensége.

- Le onnan morék! - rivallt rá a muzsikusokra. - Vissza. Egy tapodtat se innen!

Bekergette őket.

A cigányok savanyú arccal szedelköztek, s kászolódtak vissza a házba, ahol a fiatalasszony már takarítani akart.

- Maga mit akar ezekkel a cigányokkal?

- Én?... Mulatni akarok!

A fiatalasszony egyszerre hátat fordított, s az arca elkedvetlenedett. Balázsnak már hatodik érzéke volt rá, hogy a felesége kedve változását megérezze, de ma nem törődött vele.

- Ha a vendégeimet elkergetted, veled fogok mulatni!... Iszen nem is láttalak három napja!

Az asszonyka frufrui között vészek lappangtak, a szeme le volt forgatva, a szája mereven legörbült. De a hangja szelíd volt, nyüglődő, mint egy beteg gyermeké, s a vállait fázósan felvonta a nagy bundában, amelyet magán tartott még, hogy a belső fázékonyságát enyhítse.

- No, kérem, ne ízetlenkedjék!...

- Cigány! Csárdást! De frisset!... Az anyátok piros viganóját!

Kirúgta a lábát, s táncra kezdte illegetni magát.

Csak azért sem törődött vele, hogy a feleségének olyan gyilkos pillantásai vannak. Tele tüdővel kezdte ordítani, azon a jó reszelősre kopott hangján, hogy:

*Az én rózsám kis kunyhója,
Többet ér mint Buda vára!
Buda vára az országé.
De a gunyhó a rózsámé! Ugye Pólika!*

Az asszonyka kihúzta a nyakát a nagy prêmes bundából, fejedelemasszonyi kevélységgel, Báthoryak vére van anyai ágon benne.

- Figyelmeztetem, Balázs, hogy...

- Ne figyelmeztessen engem, Pólika, mikor az én rózsám kökényszeme

*Többet ér, mint Szabolcs megye.
Szabolcs megye az uraké,
De a rózsám csak magamé!... Híjjuj!
Hujjujujuj!*

S derékon fogta a feleségét a nagy bundájában. Elkezdte forgatni veszekedetten.

De az asszonyka megkeményítette magát. Merev volt, mint egy márványszobor, s Balázs a jó kis ötvenhat kilós szobrocskát két karon kellett hogy emelje.

Meg is unta, s egyszerre csak ő dühödött meg, hogy az asszony nem enged.

- Hát mit akar, Pólika? - kiáltotta, s a szeme szikrákat szórt.

- Semmit - nyögdécselte a lábra állított asszonyka, s ízetlen érzéssel fordította el az arcát.

Jóval alacsonyabb volt ennél a tülökorru, fekete cigányembernél, de tudta, hogy abszolút hatalmas van rajta a nagy szürke szemeinek, aranyos hullámú, sötétbarna hajának, a szemöldökéig vágott dús frufrujának.

Balázs csak nézte, nézte a sötét homályú szobában a feleségét. Az utolsó sugarak aranyos gyíkokat loptak ebbe a sötét hajrengetegbe. Szerette volna felkapni, s egy roppantással vele együtt megszűnni ebben a szilaj pillanatban, de csak azt mondta neki lassan, nekikeseredetten.

- Mért bánt maga engem, Pólika?
  - Mert megérdemli.
  - Meg?... Mivel?
  - A magaviseletével.
  - Hát hogy viselem én magam?
  - Illetlenül.
  - Illetlenül?
  - A legnagyobb mértékben.
  - Hm. Mivel?
  - Azzal, hogy itt muzsikáltat magának.
  - Hát Pólika, az illetlenség, ha én itthon muzsikáltatom magamat! Idehaza! A házamba. Ahol senki sem lát. Senki sem röhög rajtam. Ez illetlen dolog! Pólika!
  - Nagyon természetesen.
  - Na hát az anyád...
  - Csak káromkodjon. Még ez hiányzik!
  - Ezer pardon, nem az anyád, az áldott lélek... hanem az a három aggszűz nénéd Bodonyba!... Tudod!
  - Mi baja velük?... Nem rossz. Még azokat kezdi ki.
  - Azok nevelték beléd ezt a kutya természetet!... De majd én kinevellek!
  - Csak tessék.
  - Hát... dalolsz velem egyet, Pólika?
  - Szó sincs róla!
  - Egyet!...
  - Egyet sem!
  - Pólika: csak egyet!
  - Nem!
  - Nem?
  - Nem!
- Balázs megtörölte a homlokát, s beleharapott vastag ajkába.
- Csak egy picit, Pólika, csak egy kis kurtát...
  - Hagyjon békét!
  - Pólika! Nézze, angyalom, én most részeg vagyok.
  - Azt látom.
  - Én ittam, Pólika! Ittam!...
  - Elég kár.

- Ha én iszok, én meg vagyok veszve, Pólika! Én meg vagyok veszve! Én nem élhetek muzsikaszó nélkül!... Ha énvelem itt most nem dalol egyet!... De tiszta szívből!... De vígan, Pólika... De ropogósan, az anyád piros... viga... nóját...

- Szégyellje magát! Ha részeg, menjen a kocsmába!... Disznó!

Balázs felmagasodott. Kinőtt.

- Kocsmába?... Azt mondod, Pólika?

Egy hosszú pillanatnyi szünet szakadt közéjük.

- Danolsz, Pólika?

Az asszonyka villámló szemmel nézett vissza rá. Lesújtóan.

Balázs szinte felordított ezen a hajthatatlanságon. Aztán viasszorította a gégéjébe a hangját.

- Banda! - fuldoklott. - Előre. Indulj... Hát, ha a kocsmába, kocsmába!

A cigányok ijedten somfordáltak kifelé.

Balázs még egy pillantást vetett a felesége felé, de az úgy állott a sötét szobában, mereven, keményen, mint egy szoborkő.

Az előszobában lekasztotta a nagy kocsibundát, legényesen a vállára vetette, s kilépett a tornácra.

Végignézett az udvarán.

- Isten áldjon kis kastély... Vagy látlak többet, vagy se...

Éppen ekkor húzódott le az ákácokon túl a nap. A szél erősebb lett, s a fáról zúzmarát rázott az ember arcába.

Egyik térdére a primást ültette, másokra a kontrást, s rá kellett nekik kezdeni a Rákóczi-indulót. Így szalad ki velük a szán. Gergő hajtotta, a vén kocsisuk fia, a kis Gergő.

- Isten áldjon, kis feleségem - gondolta, s nem tudta, hogy az asszony ott áll nagy, könnyes szemeivel az ablakban, s szeretne utána sikoltani. De nem tette.

A szán elszaladt. A kis falun kiszaladtak az emberek, asszonyok a nótás szánra, de mikor kiértek a végtelen havas nyíri dombokon futó útra, Balázs lehiggadt.

A hideg megszítja egy kicsit, elmúlt a hősége. Hát persze, Pólikának igaza van... De ha már benne vagyunk, mi csináljunk...

Aj de jó volna most odahaza lenni. Összebújni az asszonykával, s megpletykázni ezt a mai napot... Mert jó nap volt... Szép pénzbe került ugyan, de volt is minden, fullásig, doszt.

Egyszerre észrevette magát.

- Hát, ti, a cigány jérum szabja ki a bőrötöket, az én ölembe akartok kocsikázni!... Mars!

A cigányok lekapták elgémberedett körmüket a hegedűről, klarinétről.

- Mars a szánamról. Menjetek a magatok lábán, hogy a medvék örűjjenek a sonkátoknak!

Mind lekergette őket a havas útra. Bőgöstül, cimbalmostul.

- A gutának kell a muzsikátok, menjetek gyalog, amerre jólesik.

Ottfelejtette őket a domboldalban, a sopántó, vajakoló karavánt, s vele szaladt a szán, mint a nyúl.

- Az Arany Bányába? - szólt hátra a suhanc, amint beértek a városba.

- A pokolba... Hajts csak a sógorékhoz... Hisz olyan fáradt vagyok, mint a kutya.

S hamiskásan mosolygott magában. Ha tudná Pólika... Sír az most... Pityereg... No, az nem árt az asszonyfélének... Nem halnak abba... De legalább most megtanulja tisztelni az urát!

A szél a szemébe csapott, s jobban lehúzta az orrát is a nagy rókaprémbe.

FEKETE ÉJSZAKA TARKA KÉPEI

Kinn a kutyák félelmetesen vonítanak, biztosan farkas jár a falu körül az irtó hideg télen.

A fiatalasszonyka remegve húzza össze magát. Még mindig a nagybundában ül a hűvös szobában, mert legalább a hálóból ki akarta egy kicsit szellőztetni a vad füstöt és az émelyítő borszagot, amely úgy teleitta az egész házat, mint valami kocsmát. De csak a hideg rohant be, a bűzök itt maradtak, s most nem lehet kivárni, míg egy kicsit újra fölmelegszik a szoba.

Kell egy hét neki, míg elmúlik innen a rút tivornyának az emléke.

Zsuzsi jön be egy nagy öl fával. Csetlik-botlik, s ledobja a fát az öléből. A robaj úgy mennydörög a csendes éjszakában, hogy Pólika felijed, és az egész teste végigreszket.

- Mit csinálsz - nyögdecseli beteg hangon a sarokból, a nagybundából, az öreg fotelből -, megőrjítesz, te állat.

Zsuzsi lábujjhegyre áll, úgy guggol le a tűz elé, és fújja, rakja, piszkálja a nagy cserépkályhában a tüzet.

Lassan kis könnyecske szivárog ki a Pólika hosszú szempillája alatt.

Ilyen asszonyt itt hagyni! Egy ilyen asszonnyal így bánni!

Hányan voltak itt most is fiatalasszonyok, melyik versenyezhet övele szépségben? A Stanci púpos. Klári kendőzi magát, mert szeplős. És oly közönségesek.

Nagy szemeit elbágyadva meresztette el, s azt mondta magában:

- Igaza van Zsani néninek... Tönkre fog menni ez a gazember, és engem is tönkretesz... Ez a céció most, ez maga mennyit elvitt. Ki tudná azt. Csak úgy hordták a bort felfelé a pincéből vederrel, mintha víz volna. És ez az örült meg, mintha abba telt volna öröme, hogy minden hadd pusztuljon, úgy tömte az embereket étellel, itallal... Még a szájtató parasztnak is hordóval adta a bort meg az ételmaradékot, pedig olyan jól fel lehetett volna még azokat használni. Ki vette volna azt észre, hogy az esti csirkedarabokat reggel is feltálalják... De nem, ez csak pusztítani akart. Azok a bűdös parasztnak meg faltak, csak úgy zabáltak... Persze, jólesett nekik, mert otthon éhen vesznek ebben a nagy télben, egyebet nem tudnak a rossz bendőjükbe tömni, csak rántott levest meg korpaciberét meg puliszkát... De itt jó volt rágni a sonkacsontot. - Még most is felforr a vére, mikor kiment, ott ültek a parasztnak, és az ura a sonkadarabokat mind odaszórta nekik, mint a kutyáknak:

- Nesztek. Lakjatok jól eccer életetekbe.

Azért nem szégyenítette meg az urát...

És az így bánik el övele...

A szívére futott a bánat, s a szemét is betakarta a nagy prémbe.

Zsuzsi becsapta a kályha ajtaját, s a fát nagy robajjal felrúgta.

Pólika felijedt.

- Hát te még mindig azzal pizmogsz. Te állat... Te... Na, hát tőled is lehet valamit kivárni... Az már igaz... Aki terád számít...

Zsuzsi nem felelt, csak felállott a térdéről, leverte magáról a port, és duzmaszkodva ki akart menni.

- Maradj... Hová még... Itt akarsz hagyni magamba... Mikor tudod, hogy félek magamba...

Nyüglődve, gyerekes jajgatással, pisszegéssel mondta:

- Hozzál be éccakára elég fát. Két darabot hozz be. Azok már alusznak odakinn?

- Igen.

- A szemtelenek. Aludni tudnak. Ilyen házban elaludni... Az én szegény anyámnál nem aludtak volna. Ha két hétig tart is a lakodalom, ott addig el nem aludt senki, míg az egész házat fel nem sikálták, ki nem meszelték, úgy ki nem takarították, mint a paradicsom... De ezek itt alusznak nekem. Nyomorult világot élünk... Mindent be tudnak nyelni, mint a gólyák, de dolgozni, azt nem. No, mit állasz? Hát mér nem mécc már fáért?

- Nincs több a konyhába.

- Mii?

- Nincs több fa.

- Hát?

- Vágva nincs - pusmogta a nyakából durcásan Zsuzsi.

- Nahát ilyet még nem hallottam. Hát én itt reggelig meg fogok fagyni?... Takarodj rögtön, mondd meg annak a vénnek, hogy fát vágjon. Nekem itt fa legyen... Szép is volna - és felállott s kiegyenesedett a nagybundában. - Én itt ebben a farkasordítóban fogok nektek éjszakázni. Nektek meg annak a bitang gazdáknak!

Ledobta magáról a nagybundát a székre, mert már nagyon is meleg volt a szobában.

Zsuzsi felhúzta az ajkait, a szemöldökét összevonta, és a mutatóujjával mérgesen súrolta meg az orrát.

- Ni, hogy néz ez a gyilkos!... - kiáltott rá a fiatalasszonyka. - Így kell énrám nézni?... Nem szégyelled magad!... Az én anyámra nézett volna így valaki, szegényre, azóta úgy vágott volna pofon, hogy lerepült vón a fejed a válladról. Lódulj dolgozra, mondd meg annak a vén lomhának, hogy rögtön fát vágjon. Én nem fogok éjszakázni fa nélkül... Te meg itt legyél egy perc alatt...

Zsuzsi kiment, s Pólika kifújta a haragja végét, azzal az arcára szorította az egyik tenyerét, és a sarokba állott a kályha mellé, s árván és bánatosan elkezdett sírni.

- Három napig dolgozom, mint a ló, ellátok hatvan embert, éjjel-nappal talpon, és ahelyett, hogy csókolná a lábam nyomát... az a nyomorult... Már ez is azt kezdi, amit az apám... De az is lesz a vége... Megérem én még éppen úgy, mint az édesanyám, hogy koldusbotra jut az a gazember, majd lesz ebből is megyei díjnak az iktatóba, nem soká fogja dobálni így a sonkákat a бүдös parasztnak...

Megmozdult, s égő tüzes ajkait rágta. Valami elszánt düh töltötte el, s nagy bosszúérzettel gondolt a férfiakra, úgy általában, s olyanformán érezte, hogy minden férfinak koldussá kell lenni, hogy az asszonyok igazi elégtételt kapjanak már egyszer a sorstól, hogy annyi ideig rabszolgaságban tartották őket a férfiak.

- Pedig háromszáz hold meg ez a rongyos kis viskó nem olyan nagy dolog, hogy háromnapos Balázs-napokat lehessen tartani benne! Hatvan vendéggel...

Elmeredt a szeme, s hosszan elnézte a szemközti falon a tűz világának szelíd vibrálását.

- Nem, én ezt nem bírom ki, nem bírom ki - kiáltotta, s felállott, átment a másik szobába.

Csak úgy, ahogy volt, a kis háziruhájában, pedig odaát nyitva volt egy ablak, amelyiket valahogy ki lehetett nyitni, s olyan hideg volt, hogy megfagyott a lélegzet.

Gondosan bezárta.

Akkor eszébe jutott, hogy hiszen ő abból a szándékból jött ide éppen, hogy... Tudja isten miért... csak jó volna meghalni...

Ha reggelre ki volna terítve... Hogy hadd mennének az uráért, aki akkor is ott táncol majd az Arany Bárányban...

Sírni szeretett volna, de a hidegben nem volt kedve. Fázott. Összeborzongott, s mintha éles tűkkel szurkálták volna az egész testét.

Csak azért is ottmaradt.

Meg fog halni. Csak azért is meg fog halni. Legalább sírkövet állít majd az a nyomorult. Most még állít. De ha majd kicsit megvénülnek, ha majd megráncosodik az arca, elhervad a szeme, megfonnyad a szíve, megunják egymást, akkor még tán egy karót sem fog valaha a fejéhez dugni... Most kell meghalni... Az élet virágjában... Milyen szépen mondja a költő: az élet virágjában...

Ott állott a szoba közepén, s egyre jobban fázott.

Majd meg fogják mondani annak a nyomorultnak, hogy hol fagyott meg... hogy itt volt a szobában egy óra hosszáig, két óra hosszáig, reggelig... És reggel halva találták... Míg ő a cigányokat a térdére ültette...

Hirtelen iszonyú harag fogta el.

Nem, nem, nem! Ilyen nyomorultul nem fog meghalni. Csak így kitérni az útjából, hogy ő elvegyen egy másikat, akárkit, mert ennek a gazembernek az mindegy, egészen mindegy ennek, hogy ki a felesége... Csak olyan jó bolondot nem kap többet, mint amilyen ő... Nem hát!... Ki ítélte őt halálra!... Egy ilyen pernahajder miatt haljon ő meg!...

- Majd én megmutatom, hogy nem leszek senkinek a rabszolgája! Majd én megtruccolom, hogy a lábom előtt fog még könyörögni. Majd bolond leszek itt megfagyni neki. Ohó.

S egy pillanat múlva már benyitott a kis hálósobába.

Ahogy a melegbe lépett, elkezdett reszketni, végig-végig didergett, s úgy reszketett, hogy azt hitte, mindjárt vége.

Rá akart kiáltani a lányra, aki a legnagyobb fesztelenséggel csinálta magának a vackot a sarokban, s mint egy szobai kutya, csak beleheveredett. S egy pillanat alatt magára rántotta a piros paplanát.

- Hát te!... - de nem mondta tovább, mert az ajka úgy remegett, hogy nem bírt elég erőlyes hangot adni...

- Gergő nem akart felkelni - pusmogta a lány. - Oszmán a konyhába még volt egy kicsi fa, hát azt behoztam!

- Ki beszél itt fáról? Hát nem mondtam, hogy megy a városba!

Zsuzsinak egészen kiment az álom a szeméből.

- A városba?

- Nyergeljen lovat. Megy a városba. Ha akar, vihet magával puskát is. Megy az úrhoz.

Zsuzsi úgy felugrott, mint egy nyúl a bokorból, s szaladt ki.

Pólíka asszony pedig összeráncolta a szemét, s a sublódhoz ment.

Kihúzta a fiókot, s tintát, pennát s egy csomó papírt kotort elő.

Egy árkusnak leszakította ügyesen az egyik felét, azt megint kettéhajtotta, s úgy repesztette szét, s az egyik darabra ezt írta:

*Ha rögtön haza nem jössz, reggel
elköltözöm...*

El kellett gondolkozni, mit írjon ide, hogy kihez.

Hiszen csak a szegény mama élne... De kihez?... Erzsi néjéhez?... Nem. Azok előtt nem szégyeníti meg magát, hogy nevéssenek rajta... Sorra eljáratta az eszét, de senkit sem tudott kiválasztani, akihez kedve lett volna menni... Hirtelen eszébe jutottak az öreg nénik, a három özvegyecske Bodonyban, akikkel az ura szokta szekírozni. Igen, éppen ma is szemére vetette, csak tudná, hogy mit mondott róluk...

Avval gyorsan odafirkantotta furcsa kis kusza betűivel, amelyek folyékonyak, frissek, de mégis oly gyámoltalanok, hogy:

...a nénikhez, Bodonyba!

Majdnem aláírta, már ott volt a tollában a megszokott szó, hogy: *Csókol szerető feleséged, Pólíka.*

Összehajtogatta a levelet, hosszában keskeny fidibusszá, s aztán két oldalról benyomogatta, hogy olyan lett, mint valami dugóhúzó.

Akkor türelmetlenkedni kezdett, volt rá ideje mire a vén kocsis bejött.

- Mér nem gondoskodik fáról? - támadt rá először is.

- Az isten győzi ezeket a gyalázatosokat - mondta Gergő a lányra kancsalítva mérgesen.

- Az már igaz - mondta a fiatalasszony -, csak úgy tömök azt a sparherdet, akár kell, akár se. Hát elmegy a városba, Gergő?

- Hogyne mennék, ha a tekintetes asszony parancsolja.

- Nahát menjen... Nem lesz nehéz meglelni az urat... Ahol nagy muzsikaszót hall, ott megleli... Adja oda neki ezt a levelet.

- Eztet?

- De el ne veszítse!

- Majd idedugom e, a csizmaszárba, innen nem vész ki.

Aztán hozzátette:

- Hát majd a sárgán megyek, annak a rossz kincstárinak pókos a lába, akkor is mondtam a tekintetes úrnak, hogy ne vegye meg, de nem hallgat az okos szóra, csak a maga bolond feje után megy... mán engedelmet...

- No csak menjen - sóhajtotta a fiatalasszony -, osztán mondja meg neki, de okosan, hogy... különben ne mondjon semmit...

Hanem nem tudott aludni, Zsuzsi egy perc múlva már úgy szuszogott, mint egy alvó zsák, de ő magára vette a nagybundáját, s most úgy ment át a másik szobába, az ablakhoz. Nézte, hogy léptet ki Gergő a sárgán a havas nagykapun, a sűrű hóesésben...

Fázott a lelke legbeljében, mi lesz?

Gergő, mikor látta, hogy az Arany Bányában sötét minden ablak, nem sokat zörgetett rajta, hanem ment egyenesen a Szombathy házhoz. Itt szállott meg, ahogy szokott Balázs, a sógornál.

Ott is volt csakugyan, s mélyen s nyugodtan aludt.

Álmosan olvasta el a levelet.

Gondolkodott.

Aztán kidörzsölte a bánatot a szeméből, s nagy, ordinaré betűivel odafirkantott valamit a felesége parányi kis gömbölyű betűcskéi alá:

Nem élhetek muzsikaszó nélkül!

Csendesen mosolygott, eltartotta magától a papírt, megnézte, akkor nagyot, harsogót kacagott.

- Hű, micsoda egy gyerek vagyok én, Gergő! Az anyád piros viganóját, amilyen egy mokány gyerek vagyok én!

Hanyatt vetette magát a fehér párnák közt, s morfondált.

- Hű, az istenit neki, micsoda egy címeres hecc lesz ebből... Mégis kár volt azt a malacbandát elereszteni. No, majd keríték holnap mást.

Avval félrefitult a feje, s már aludt is.

ÁRKON-BOKRON SZALAD A SZÁN

Pólíka még egyszer körülnézett málháin, minden össze van-e szedve, ami az övé, ami elvinni való.

Az öreg Borcsa pisszegve szipogatta a könnyeit, s nedves öreg szemeivel minden mozdulatát utánanézte fiatal asszonykájának.

Pólíka megtörülte kis, hegyes orrocskáját, amely vörös cimpájú volt a bánattól, s így szólt:

- Azért mindenre vigyázzon, Borcsa.
- Igenis, tekintetes asszony.
- Hogy baj ne legyen.
- Igen, aranyom.
- Zsuzsit magammal viszem, de maga itt maradjon, Borcsa, a malacokra vigyázni kell.
- Igenis, tekintetes asszony, úgy vigyázok rájuk, mint a két szememre.
- A tyúkoknak enni adni, a kendermagost tartsa csak bent a konyhában, akkor nem hagyja el a tojást.
- Igenis, drága gyémántom.
- Meg a tekintetes úrra is maga tud legjobban ügyelni.
- Igenis, angyalom.
- Ha teát kér, négy kockacukrot tegyen bele, úgy szereti... a gazember.
- Igenis, édes violám.

Pólíka az ablakhoz ment. Kinézett rajta, s hagyta, hogy a könnyei lecsurogjanak a meleg, puha arcán. Nagyokat hunyorított, de a könnyek csak annál bővebben buzogtak.

- Fognak már?
- Már fognak, igenis; a szánkóba fognak.

Újra hallgattak.

- Tekintetes asszony! - törleszkedett közelebb Pólikához a vénasszony.
- Mi kell, Borcsa?
- Drága aranyom.
- No.

- Ó, minek mán ez a nagy akarat. Böllönködés volt az egész a tekintetes úrtól.

Pólíka kissé meglankadva sóhajtott.

- Mi az a *böllönködés*, Borcsa?
- Hát egy kicsit ingerkedik, hogy kelletősebb legyen.
- Felesleges fáradság volt, elég *kelletős* volt ő nekem így is.
- Tudom, angyalom, de ő is jó vót: pedig hát a jó ember hóna alól ugrik ki a kövér menyecske!

- No bizony sokat híztam nála. Olyan vagyok, csupa csont és bőr. Bezzeg én kihizlaltam őtet kövérre.

- Hát annál inkább: kövér emberben ritkán látsz ostobát.

- Vége ennek. Borcsa... Levelet írt nekem...

- Levelet! Ó, Jézusom, az baj, az más!

- Ha tudná, mit írt benne!

- A más, tekintetes asszony. A más. Akkor menni kell. Aj, uramisten, levelet!... No hát akkor egy szót se szóltam... Ha levelet... Az én Matyi öcsém is, a szegény, levelet kapott eccer: má másnap a vármegye tömlőcébe vót.

Pólika minden bánata mellett elnevette magát.

Csengős-bongós szánkó siklott elő a tornác elibe. Gergely leszállott róla, nyalkán volt felöltözve, a fekete darutollas kalap volt a fején meg a zsinóros bekecse. Azon felül volt kikészítve a piros nyakú fekete gubája az ülésre.

Kalaplevéve jött be.

- Hát, tekintetes asszony, ezeket rakjuk fel, e?

- Ezeket.

- No, Zsuzsi, csípd csak meg.

A lány már szintén fel volt öltözve, minden ruhája rajta volt, hogy meg ne fagyjon az úton. Az udvaron mezítláb szaladgál, de hogy útra készül, harminc szoknyát meg öt réklit vesz magára, s azonfelül kiskendővel, nagykendővel úgy bebugyolálta magát az orra hegyéig, hogy most aztán nem fagyna meg Brassóig sem, nem Bodonyig, ezen a négyórás, könnyű úton!

Végre ez is megvolt.

Borcsa betakargatta, becsomagolta az asszonyát, és sűrű könnyhullatások közt csókolt neki kezét százszor, míg végre Pólika is úgy elérzékenyedett, hogy a nyakába borult a vénasszonynak, s megcsókolta a fogatlan, ráncos, puha, tapadó száját, amitől egész nedves lett az ajka, úgy kellett letörölgetni.

- Osztán maguk csak fűtsenek, Borcsa. Ne kíméljék a fát, csak fűtsenek, hogyha hazajön a tekintetes úr... biztosan olyan részegen, mint a disznó... hát azért csak meg ne fázzon a házba... Mert hidegek ám ezek a falak. Nincs rosszabb a vályogfalnál, ha egyszer belevette magát a hideg, azt nem könnyen lehet kifűteni.

- Igenis, rubintom.

- Osztán az inget ne vasalja neki keményre, mert kidörzsöli a nyakát, Borcsa...

- Igenis, édes angyalom.

- Osztán mondja meg neki, hogy én... én nem jövök ám többet vissza... Különben ne mondjon neki semmit... a gazembernek!

A lovak toporzékoltak, s kiugrottak, elrántották a szánt. Aztán vitték ki a kapun, a nagy köoszlopos kapun, ki a havas úton, mint az álomban.

Borcsa ott állott, s utánuk bámult, még mikor nem látta is már őket, az ócska fekete köténye alá dugta a kezét, és csak állott, állott s állott, s kiapadt szemeivel bámult, báméskodott, s csóválta, bólogatta a sovány nyakán a kis madárfejet.

Aztán intett a báméskodó béresgyerekeknek, behívta a házba, s a tékából darab cukrot adott nekik.

Pólika azonban ezt már nem látta. Már ő túl volt a falun is, ahol az emberek kiszaladtak a kapuba, az asszonyok, lányok, s mindjárt tudták, mit jelent a nagy felkészülés, a ládák a szánulésen, amelyeknek a tetején úgy ült Gergő, mint egy barikádon.

A szelíd hajlású dombokon úgy siklott a szán, mint az álom.

A nap csillogva, fényesen ragyogott, szikrázott a hómezőn, úgyhogy elvette az embernek a szeme világát. A csípős kis szél belevágott az arcba, és pirosra csípte az arcélet. Olyan jó érzés lett volna, ha olyan rossz érzés nem lett vón itt ülni az eltávozó szánon.

A nénik is mindig tisztábban jutottak eszébe, s már szinte félt tőlük, hogy fogják őt fogadni.

Mikor iskolába járt, a vakációkat rendszeren náluk töltötte, s nem felejtette el a szigorú fegyelmet, a pedáns házirendet, amitől úgy borsózott a háta. A sok imádkozást, a csendes beszédeket és az erkölcsös frizurákat, amiket rögtön meg kellett csinálni, ahogy megérkezett, s nagyon savanyú volt az arca. Nem lesz olcsó ez a kis truccolás. Mert hiszen az bizonyos, hogy holnap már ott lesz érte az a gazember... De nem kapja meg olcsón a bocsánatot.

Ebben a percben Zsuzsi a háta mögül, mert ott ült a szán hátában, de előre fordult, mert látni akarta az utat, hogy nem borulnak-é fel valahol, megszólalt suttogva:

- Tekintetes asszony, egy szánka jön szembe.

Kis idő múlva újra szólott.

- Két fekete lóval.

Pólika nem akart kíváncsiskodni, bánja is ő, az a nagy bánatában.

- Hű, de sokan vannak rajta! - kiáltott Zsuzsi, aki egészen elfeledkezett a hidegről, s felállott a szán talpára, úgy nézett előre nagy szemekkel.

- Egész banda! - kiáltotta.

S már akkor meg is hallották messziről a bandaszót.

- Jesszus - sikoltott Pólika -, az uram!

Gergely is hátrafordult, azt hitte, neki szól a sikoltás.

- Gergely, meg ne álljon! Csak hajtson el mellette. Sebesen. Az isten szerelméért, meg ne álljon, Gergely!

- Tessen csak idebízni - mondta a vén kocsis, és megsuhogtatta az ostorát.

De már ekkor a másik szánkában is nagyon kezdtek érdeklődni irántuk, s ahogy egészen közel értek, hirtelen keresztbe fordult a szán előttük.

Gergely alig tudta megállítani a lovait, hogy bele ne rohanjanak a másik szánkóba. Pólika úgy reszketett a haragtól és idegességtől, hogy a foga is vacogott.

Balázs egy perc múlva vidáman, nevető arccal állott előtte.

- Fel tetszett pakolni, szépasszony! - kiáltotta harsogva.

Pólika nem szólt, csak összeszorította piros kis száját, s villogó szemmel mérte végig az urát.

De Balázs csak nem akarta komolyra venni a dolgot.

- Szépasszony, pénzt vagy életet.

Pólíka a legsújtóbb pillantásaival védekezik, de Balázs annyira benne van a jókedvben, hogy nem bír magával. Nem lát semmit, nem hall semmit, csak kacag a szeme közé a feleségének.

- Bakonyi zsivány vagyok, nyíri bicskás: hát egy csókért szabad az út!...

- De menjen.

- Nem én.

- Gyűlölöm önt.

Balázs nagyot kacag. Fehér fogai villognak vastag, bő vértől fekete, húsos ajkai közül, s a szeme úgy csillog, mint egy gyereké.

- Gyűlölj, csak csókolj meg.

- Szégyellje magát! Komisz paraszt!

- Paraszt!?

- Komisz paraszt!

Balázs hátralépett, és Stellungba vágta magát.

- Paraszt!... Anye a zis-tállóját valahun egy asszony termett!... Paraszt?!... Azt már nem... Ezt nem nyelem le... Szabad az út, naccsád!... Félre az útból, hé!...

A fiatal Gergő a két feketét a nagy parasztszánnal kifaroltatta az útról, hogy szabaddá tegye.

Pólíka gögösen, ridegen ült, s a fejét elfordította, még azt az ennivaló kis gömbölyű állat is fölszegte haragosan, konokul.

- Hát szabad az út, naccsád! - kiabált már megint röhögően Balázs. - Majd megmutatom, hogy milyen gavallér egy nyíri bicskás. Bandaszóval fogom kísélni, amerre megy, ahová lép...

- Nyomorult.

- Az.

- Arcátlan.

- Van szerencsém.

- Utálatos.

- Le vagyok madzagolva!

- Hajts! - kiáltotta Pólíka a vén Gergőnek.

Gergő úgy tett, mintha a gyeplőkkel sok baja lenne, s odasunyított a gazdájára engedelemért.

- Nem hallotta kend, mit parancsolt az önagysága? - rivallt rá Balázs a vén gonoszra.

Erre ez megfogta a gyeplőszárat. A két szürke táncolt, toporzékolt, aztán kirúgott, s elröpítette a könnyű szánat, mint a szél.

Balázs felpattant a másikra a cigányok közé, azok tust húztak, s egy perc múlva ott rohant a két szán árkon-bokron, hegyen-völgyön, le a nyíri dombokon, fel a nyíri kaptatóknak.

Gergő úgy intézte, hogy minden buzgóságuk mellett se maradjon el messze a másik szán, a muzsika cincogása ott játszott az ellenkező szélen át is a fülükbe.

Áthaladtak az első falun, Bényen.

Pólika bebújt a bundájába, a kis prémsapkáját is, amely olyan helyesen ült a feje tetején, behúztta a felhajtott nagy gallérjába, hogy senki se ismerje meg, és nevetett, kuncogott magában; az első csatát úgyis megnyerte! Ellenben Balázs szétvetett bundával, legényesen ült a szánon, hogy mindenki megismerje. Ha virtus, legyen virtus! És mérges volt, csak úgy tűzelt az arca. Kezdte nem szeretni a dolgot, hova indul ez!

Gergő, a rosszcson, úgy bevárta a másik szánat, hogy vak volt, aki nem látta, hogy összetartoznak.

Aztán tovább szaladtak, újra a mezőkön repültek az éles, egészséges, könnyű szélben.

Zsuzsi egyre suttogott. Most nem leste a bökkenőket, ahol a felfordulás fenyegette a szánat, pedig de félt attól, hanem a hátulsó szán után kémlelt, s egyre suttogott az asszonyának:

- De e nem az a banda, aki nálunk vót - fecsegte hátra.

Persze - gondolta Pólika -, friss bandát kellett szereznie. A régi már nem bírta a munkát.

- Ó, beh urasok, még pincs is van a fejükön... A prímásuk olyan, mint egy cinegebogár... A tekintetes úr úgy ül, mint egy kisisten...

- Fogd be már a szád, nem akarom hallani.

De Zsuzsi egy kis hallgatás után újra csak nem állotta meg, hogy tapasztalatain túl ne adjon.

- De hogy néz ám! Idenéz... Fészkelődik, jobban szeretne itt ülni...

- Fogd be már a szád - s elnevette magát Pólika. Maga is szeretett volna hátralesni, de nem mert.

- Sokan vannak... Oszt a cigány mind bűdös... Bizonyisten olyan szaguk van, mind a girinynek... Nem lehet jó köztük ülni... De hogy meg nem fagy az ujjuk...

- Ugyan ne kárálj már annyit... - nevetgélt Pólika, s meg volt vidámodva. A szíve is kacagott. Úgy tetszett neki, mintha medvét cipelne maga után, csörgő láncon.

KIKÉRT HALT MEG AZ ÚR JÉZUS KRISZTUS?

A másik faluba értek, Szemcére. Már itt ő is leszámolt a világgal, istenem, hiszen ha megismerik, megismerik. Legalább ne pletykáljanak róluk. Lehajtotta a nagy gallérját, s egyenesen, mosolyogva nézett a világba. Körül a falun. A parasztok, akik felbámultak rája, azt hitték, hogy az urak farsangolnak. A Püspöki ház tornácán kinn állott Bertuska, s összezsápta a kezét, mikor felintett neki.

Pólika megrázta a kezecskéjét, s csillogó fehér fogakkal kacagott fel rá.

Aztán tovább ment a szánkó.

- De a tekintetes úr!... - pusmogta Zsuzsi. - Hogy begombolta a bundát... Milyen szomorúan áll a szája...

Pólika nevetett. Hát most már kezdi érezni a drágalátos, hogy mit csinált. Akkor jó. Meg volt elégedve magával.

Már Bodony alatt voltak.

- Gergő, csak most hajtson!... Ha megelőzzük őket. Tudja, behajtatunk a nénikhez, a Semsey nagyságáékhoz; mire azok utolérnek, már a kapunak is be kell zárva lenni!

- Ne tessék félni, tekintetes asszony!

S Gergő csakugyan becsületes fickó volt. Nekieresztette a lovakat, s egyszerre elhagyták a másik megterhelt szánt.

Mire azok a Semsey nagyságáék kapujához értek, már ők be is tették a kapuszárnyat maguk után.

Már akkor Pólika a tornácon volt.

- Ah, a Póli - rohant ki a három öreg nénike, s ölbe kapták a rohanó, menekülő menyecskét.

- Néni!

- Ah, te lány!

- Jaj nénikém, drágám, Végem!

- Ah!

- Otthagytam az uramat!

- Ah!

- És üldöz a gazember!

- Ah!

- Mentsenek meg tőle!

- Ah!

A három öreg néni összezsápta a kezét, s tanácstalanul nézett össze.

- No, de hát ez borzasztó! - mondta a legöregebbikük, a Mina kisasszony, s fekete keretű pápaszemét feltolta a homlokára, hogy jobban meglássa a kishúgát.

- Ah, és képzelem, hogy megéheztél az úton - mondta a Pepi néni, s fehér kötényt a szeméhez emelte, hogy megtörölje a könnyeitől.

De a harmadik, a Zsani néni, aki az egész családnak a feje volt, szigorúan vizsgálta a kis Pólíka arcát.

- Nézz rám! - mondta szigorúan.

Pólíka felemelte ártatlan, nagy, csodálkozó szemeit, s kis égően piros ajkait szinte nyitva felejtette, ahogy ránézett a szigorú nénire.

- Te is hibás vagy! - emelte fel az ujját a szigorú Zsani néni.

Ebben a percben már itt volt a Balázs szánkója, s a kapu előtt nagy muzsikaszóval állott meg.

- Itt az uram! - pityergett Pólíka.

- Ah, a gazember, még muzsikaszóval - mondta Pepi néni.

- De ő is hibás! - jelentette ki Zsani néni csallóan.

Aztán így szólt:

- Most jöjj be. Majd ki fogunk hallgatni benneteket.

Pólíka lehajtotta a fejét, s mint egy bűnös ment előre, a három öreg néni úgy kísérte be, mint a véstörvényszék három bíróját.

Balázs leugrott a szánról, s fesztelenül ment fel a négy lépcsőn a verandára, de a bandáját kinn hagyta. Azt előre tudta, hogy arra bent nincs szükség.

Megállott a verandán.

Aggodalmas tisztaság volt itt. Egy szem por, egy hópihe nem volt sehol. Tisztára, fényesre mosva, síkálva, festve minden. A fehér festésű oszlopok ragyognak, a vörös téglaburkolat még vörösebbre festve. A falak frissen meszelve, pedig ilyenkor, télen, az egész világon mindenütt piszok van, sár, mocok, és fakó a ház kívül, kopott, mint a vén koldus.

Balázs nagyokat toppantgatott, és nevetett hozzá. Tudta, hogy azzal csalja ki leghamarabb az öregasszonyokat, ha itt veri le a sarat a lábáról a fehérre súrolt küszöbön. És tiszta volt ugyan a csizmája, ma még sarat se látott, de úgy csinálta, mintha borzasztó nagy sarat verne és súrolna le a csizmája talpáról s az oldaláról, amit odakoszpított az ajtófélfához.

Csakugyan nyílt is az ajtó egy perc múlva.

Pepi néni bújt ki rajta ijedten és haragos arccal, az első pillantása mindjárt a Balázs nagy csizmájának szólt, de Balázs rém komolyan nézett egyszerre, mint aki ártatlanabb a ma született báránynál.

- Kezét csókolom, kedves Pepi nénikém - mondta nagyot bókolva, szíves emberséges hangon.

- No - mondta Pepi néni, de nem folytatta, mert látta, hogy a Balázs csizmái tiszták, s rögtön tudta, hogy az imposztor már megint tréfáz. - Isten hozta - mondta kis szapora szóval, s elfordította a fejét, lenézett földre, mint aki valamit keres. Restellte, hogy ilyen idegenül fogadja ezt a pernahajdort, nem is tegezi, viszont nem volt benne biztos, hogy még ezt az isten hoztát is nem fogja-e sokallni Zsani, ha meghallja.

Szertartásosan simította le a kötényt, ami fehér volt, olyan fehér, hogy már szinte fehér sem volt a sok mosástól.

- Hát hogy van, kedves Pepi néném? - kérdezte Balázs ártatlanul, s nagy cigányszemeit rávetette alamuszi fekete arcából, mint valami szívesen látott, alig várt vendég.

- Ah - rántotta meg keskeny kis vállát a néni, mint akinek nincs semmi kedve a tréfához. - Tessék erre sétálni - s jobbra mutatott, a folyosón végig, s a két kezét hátradugta, mintha tán nem is venné észre a Balázs két nagy pracliját, amit az orra elé tartott.

Balázs kuncogva felröhögött, de a Pepi néni intésére a szájára kapta a kezét, s elfojtotta a kacagását, mint a kisdíák, hogy ne hallják odabent a szigorú öregek.

Pepi néni előrement, s apró, kis, szapora lábain bekocogott hátra, egy fehér ajtóig, s ott benyitott.

- Ah, még kacagni - mondta az orra alól pusmogva, s fonnyadt, kis öreg kezével maga előtt kapkodott -, na!

- Hát hogyne, kedves jó Pepi néném - kiáltott fel Balázs -, mikor az ember bandaszóval jön vendégségbe, még ne is kacagjon!

- No csak beszélj bolond - fakadt ki Pepi néni.

- Miért, instállom, csak nincs beteg a háznál?

- Jó-jó, csak meghallja Zsani! - mondta Pepi néni, s hátrakancsalított a szoba túlsó oldalán levő ajtó felé.

- Isten ments - mondta kis nevetéssel Balázs -, de azért mán csak tessék ideadni a kezét, édes jó Pepi néném.

Pepi néni még kicsit habozott, aztán odahagyta a kezét, amit Balázs igen nagy tisztelettel csókolt meg, erre aztán nem teketóriázott tovább, hanem megcsókolta a száját is. Mert kisöccse ez a gézengúz. Ez a Malvinka unokája. Pólika meg a Jozefináé... Hát isten egyforma rokon gyerekek.

- No, mit csináltunk már megint!... - mondta azért rendreutasítóan.

- Semmit, bizony isten, Pepi néni, semmit.

- Hiszen esküdni tudunk.

- Úri szavamra!...

- Na!... Sokat adok a te úri szavadra...

- De komolyan...

- No, csak tessék leülni - mondta Pepi néni, aki nem tudott leszokni az udvariasságáról -, letenni azt a kabátot, meleg van itt... osztán megfázunk...

- Hát nem tetszik kivenni a házból?

- Na. Megérdemelnénk pedig...

- Drága jó Pepi néni! - kiáltotta Balázs, kitárta a két karját, s újra megragadta a Pepi néni szeplősre fonnyadt, kis barna kezeit.

- No, nem vagy éhes? - kérdezte Pepi néni, akit egészen zavarba hozott a dolog.

- Hát biz én még egy falatot sem ettem ma! - kiáltott Balázs, és fehér fogai úgy villogtak, mint a farkasé. Mind a harminckettő.

- No, majd hozok valamit - motyogta Pepi néni, és átnyitott a másik szobába, s a hidegből egy perc múlva szárazkolbászt és puha fehér kenyeret hozott.

- E kell nekem! - kiáltotta Balázs, s Pepi néni egy öreg négysarkú üvegbutykost is elővett valahonnan, s jó, hosszú nyakú porcióssal öntött belőle Balázsnak.

- Isten éltesse az én édes nénémet, aki az én nagy bánatomban az én szerető szívemet így meggyógyítja! - mondta Balázs, és úgy felhajtotta az izmos kis üvegecskét, hogy egy pillanat múlva már újra odatarthatta üresen. - No még egyet, édes néném, ilyen nincs a világon sehol.

- No, még hogy itt berúgj nekem - mondta Pepi néni, s kis vonakodás után újra teletöltötte a poharat.

Balázs megnyalta az üveg száját, s leült falatozni.

- Ilyen kolbászt, Atyaisten, ilyen kolbászt! Meg kén aranyozni a kezét, aki ilyen kolbászt tud csinálni. Az egész Nyírségben nem lehet ilyen kolbászt enni!

Pepi néni kedvesen mosolygott. Kis öreg testében összeesve ült egy szék sarkán, mint aki egész életében ahhoz szokott, hogy sohasem ülhet le másképpen, csak így, ideiglenesen, egy pillanatra. Lila ajkait széthúzta, s mély, puha karikák biggyedtek a szája körül. Vastag, előrenőtt orra tele volt apró pontokkal, de valami igen kedves, naiv báj volt hunyorgó öreg arcában, ahol kis bogárszemei elvesztek a puhára táskásodott ráncokban.

- Na, na, jófélék vagytok, ismerünk. Csak hízelegni, mintha azzal jóvá volna téve valami...

- Becsület istenemre!

- No csak ne esküdj!... - s az ajtó felé nézett ijedten.

- Bizony isten - mondta bocsánatkérően Balázs -, észre sem vettem, hogy esküdöztem.

- Csúf szájú... Hát ez mi már megint...

- Micsoda?

- Ezzel a...

- Mi?

- Mintha nem tudná... No, a feleséged...

- Ja! A feleségem!... Hát azt igazán nem tudom!

- Esküdözni, hazudozni: férfitempó... Ismerjük, jól! Csak elő kellene venni a virgácsot, és megseprűzni!

- Jaj, drága jó Pepi nénikém, tegye meg, az Isten is megáldja érte. Aj, de rám fér, Pepi néném. Csak a jó Isten tudja meg én, hogy rám fér. Komisz egy disznó fráter vagyok én, Pepi néném.

- No.

- Ágyúból kéne kilőni az ilyen gazembert, amilyen én vagyok.

- Ah.

- Mert átkozott rossz természetem van nekem, Pepi néném! Tetszik tudni, nem bírom, ha valaki ellenem mond. Azt nem bánom én, tetszik tudni, ha becsapnak, ha orromnál fogva vezetnek: de ha valaki kereken ellenem mond! Nahát akkor meg vagyok veszve! Ha a feleségem énelőlem lassan elsikkasztja a poharakat, a bort, a pénzt, azt nem bánom: de ha azt mondja, hogy nem! Akkor én, kezit csókolom, olyat vágok az asztalra, a krisztusát, hogy minden pohár a plafonig ugrik!

S odavágott ököllel az asztalra, a nehéz, régi, tölgyfa asztalra. Pepi néni kimeredt szemmel nézte.

- Ne, bolond ne.

- Ilyen egy fiú vagyok én, Pepi néném.

- Elég kár.

- Hát micsinájjak - mondta nevetve Balázs, s a szája tele volt étellel, csámcsogással -, eleget haragszok érte magamra.

Pepi néni nem látta a nevetést az arcán, csak a vallomásában levő érzést fogta fel jó kis szívével. Mindjárt vele érzett. Mert az ő gyöngye kis lelke világéletében mindig a bajos és bánkódó emberekkel volt, azért is nincs neki egy falat kenyere sem, kétszeri özvegység után, azért él ő itt a testvére irgalmán, hogy örök ellenség legyen a húga házában, a szegények istápjá, a betegek táplálójá, a boldogtalanok védelmezője.

- Nem kell olyan keménynek lenni - mondta biztatóan -, neked is lehet eszed.

- De ha nincs.

- Fiatal még az asszonyka is - magyarázta gyöngéden, jó szívvel Pepi néni -, ő se tudja még, hogy kell az ilyet csinálni. Majd lassan ő is megokosodik.

- Meg! Az biztos, hogy meg!

- És te is meghiggadsz.

- Soha. Pepi néném, én soha!

- No, nem kell kétségbeesni - vigasztalta Pepi néni -, majd jönnek még a sorcsapások, majd megszűrik azok benned ezt a keménységet. Leszel még te puha is... Ne félj...

- Soha, Pepi néném. Magyar vagyok én ahhoz. Tudja, azt igen, azt el tudom hinni, hogy valaha koldusbotra jutok, de azt, hogy ezt az én kutya magyar természetem levetkezzem, hogy valami puha tót vagy száraz okos sváb [...], legyenek: azt nem. És mindig fokossal fenyegetem az istent, Pepi néném...

- Ah, bolond, te csak igazi egy bolond vagy!

- Nem mondom én - szólt Balázs -, belátom én, ha bolondot tettem: azt is tudom én, hogy kár vót megtenni, ha már megtettem. De hogy én visszaszíjjam vagy jóvátegyem! Hű, az istenit, inkább még beljebb megyek a sárba!... Kíszebb vónék én beledögleni, ha egy istálló szóba kerülne is a kiszabadulás, mint aztat a szót kimondani... Ej, ides jó Pepi néném, be sokszor elmondom, hogy az a jóra való Úrjézuskrisztus is éppen miértünk halt meg, miértünk, nemes vérű magyar gyerekekér. Mer mink vagyunk azok, akiket akarattuk ellen kell megváltani!... Mer teccik tudni, ha a Krisztus meghal érterem, én elfogadom az idvességet! El én... De hogy én magam váltsam meg magamat! Aztat nem veszi be a természetem...

- Igen, mind ilyen kutyák vagytok - mondta Pepi néni. - Mind az asszonytól kívánjátok el, hogy megfeszüljön értetek...

- Az a!... Mér lettek asszonyok!

- Osz tán mivel fizettek érte.

- Hát mivel!... Avval, hogy élünk... Avval, hogy elfelejtjük, ami történt... Lássa, Pepi néni. Az igaz, hogy most ebbe a kis kalamajkába, ami kettőnk közt vót, az igaz, hogy én vagyok a hibás. Mer én vótam a komisz kutya. Mert a feleségem jót akart, én rosszat akartam... Ő jól is viselte

magát, én meg rosszul... Ő tisztességes, becsületes, jóra való asszony volt: én meg egy hencegő, komisz fráter... De azért, ides jó egy Pepi néném, ha az az asszony most ide begyünne, osztán a nyakamba ugrana, osztán megpofózna, megcibálná a fülem, osztán a szemembe kacagna: de jókedvvel, de nem olyan fancsali pofával! Akkor én, Pepi néném, úgy vinném haza, olyan ölbe vinném haza! A két karomon vinném haza, Pepi néném, mint a mennyországbeli angyalt! Abbizony!

Ezzel egy jó falat kolbászt vágott be a szájába, s egy jó nagyot harapott hozzá az omlós bélű, puha kenyérből.

Pepi néni felhúzott szemöldökkel, elgondolkozva állott fel, alig volt magasabb, mikor felállott, mint mikor ült, s totyogva ment körül, tétován, az asztalnál, odatipegett hozzá, s a széles bika hátára tette hervadt, szíromforma, kis öreg barna kezét.

- Jaj, rosszcsontok, rosszcsontok...

Ebben a percben nyílt az ajtó.

Egészen szélesre nyílt, s komolyan, méltóságosan jött be rajta Mina néni.

BORZALOM

A nagy, nehézkes mozdulatú, süket öreg néni méltóságosan állott meg az ajtóban.

Ahogy meglátta a kedélyesnek látszó jelenetet, fölemelte két kezét, és összetette.

Nagy, sárga, régi aranygyűrűk voltak az ujján, gyöngyös fekete főkötő a fején, s a ruhája is fekete üveggyöngyökkel volt díszítve, mert Mina néni hiú volt és olyan vénkisasszonyos.

- No de Pepi! - kiáltott fel, s az egész széles arca, amely lefelé ereszkedett, mint a bulldogé, nagy megbotránkozást fejezett ki.

- No, mi a no! - mondta Pepi néni, s apró szemeivel szaporán pislogott.

Balázs háttal volt ennek az ajtónak, de egyszerre megfordult, és hatalmas nevetéssel kiáltott fel:

- Tyhű, de szép ma, Mina néném! Hű azt a ropogóját! Még ezt a szép brossot nem is láttam!

Mina néni szerfölött fel volt ugyan stimmelve, de ekkora kedvességnek nem tudott ellenállni. Szemérmeskedve mosolyodott el, mert kettős volt az öröme. Balázsnak olyan hangja volt, hogy még az ő süket füle is megértette némely szavát. S a nagy arany brossa a régi apró gyémántokkal, amely a mellére volt tűzve, a legbecsesebb ékszere volt. Ebben a percben tette föl, ahogy Zsanitól átjött a közbenső hideg szobán, amelyben a szekrények vannak, nem tudta megállani, hogy egy kicsit ki ne csípje magát, s a vállára vette a gyöngyös viklerjét, a nyakába a brossot, meg a tükörbe is belenézegetett egy kicsit. Feljebb emelte hát a kezét a brossig, amelyet egyik dédanyjuk viselt Mária Terézia előtt egy udvari bálon.

De nem engedte azért leudvaroltatni szerepének fontosságából. Úgy viselte rendületlenül komolyságát tovább, mint egy maszkot, s így szólt furcsa, fakó, pincevirágszerű, fáradt hangján:

- Tisztelt ecsémuram!

- De Mina néni! - rikkantott Balázs, és harsonásan kacagott - hát már nem emlékszik, hogy brudersaftot ittunk a csaholyi szüreten?

Mina néni kissé nehéz szókészségű volt. Nem tudott szegény replikázni, csak levegő után kapkodott, és keresztet vetegetett magára.

Pepi néni oldalba bökte Balázst.

- No csak ne bolondozz vele, mert megharagítod! A lesz.

- De igazán! Becsületúristenemre! - kiabált Balázs, és úgy kacagott, mintha vasat kalapáltak volna.

- Hát kezit csókolom, na! - mondta aztán, s titkosan hunyorítva, mint a bűntársától, kérdezte Mina nénit:

- Nagy baj van odabe?

Mina néni fölemelte a jobb kézfejét, csak így tudta a dolog komolyságát és veszedelmességét jelezni.

- Le fogják vágni a fejem? - kérdezte Balázs.

- Hán?

- Ugyan, ne bolondozz már, te félkótya, te - zsörtölődött Pepi néni idegesen.

- Tessék besétálni - szólott Mina néni.

- Rapportra! - kiáltott Balázs, s nevetett.

Jéghideg szobába léptek. Itt nem szokás fűteni, mert almák és befőttek voltak a régi szép intarziás szekrények tetején, s olyan jó penészes gyümölcsszag is terjedezett. A zöld ripsz-garnitúrán olyan sápadtan húzódtak meg a fehér csipkés behúzások, hogy az ember fázott, ha rájuk nézett.

Azzal beléptek a harmadik szobába.

Ez volt most a félelmes szoba. A nappali. Ebben a percben üres volt. Látszik, hogy mindenki e pillanatban ment el belőle. Székek, az asztalon, a varrón levő kis lomok egypercnyi várakozásban sem törtek még le. Itt áll a nagy fotel, amelynek mély süppedése mutatja, hogy ezt csak Mina néni ülheti ki ily becsülettel, ott a Zsani néni komoly, magas támlájú párnaszéke, az ablaknál, a varróasztalka mögött.

- Tessék itt várakozni - mondta Mina néni pukkerlivel, előkelően, és nehézkes simasággal a szemközti ajtóig ment. Amelyet be is zárt maga után.

Pepi néni idegesen topogott, a két vékony kis kezét tördelte, s mindenhez hozzányúlt, rendezgetett, aggodalmában, hogy valami nemszeretem dolog fog következni. Ilyenkor ő legjobban szeretett volna száz mérföldre lenni.

Balázs vidáman nézegetett körül. Fesztelenül vetette le magát egy öreg fotelbe, amelynek abban a pillanatban ki is törött a lába alatta.

- Jesszusom! - sápadt el Pepi néni, hogy zöld lett az egész arca.

Balázs felugrott a székből, még mielőtt végighemperedett volna a földön, s akkor nevette el magát:

- Hú az anyád piros viganóját...

Pepi néni leguggolt a szék mellé, s úgy simogatta meg, mintha élő csont volna, gyöngéden és ijedt részvétellel. Balázs maga is megijedt egy kicsit.

- Ilyen vén rongyokat őrizgetni - mohogott Pepi néni -, már csak mind tűzre való... Csak mind a padlásra dobni az egereknek...

Pepi néni egész életében zsörtölt mindenért, ami fõsvénység vagy kicsinyesség, de persze neki nem volt belészólása semmibe, hát csak ette a méreg, hogy ezek a gazdagok itt úgy kuporognak...

- Sebaj, Pepi néni - mondta Balázs -, egy szeget kell ide beereszteni, szék lesz még ebből, sose tessék búsulni.

Pepi néni sietett két karjába ölelni a törött széket, s falhoz állítani, hogy ne vegyék észre a bajt.

Ebben a percben nyílt az ajtó, s nagy ünnepélyesen belépett rajta Zsani néni. Utána Pólka, lesütött fővel, mint egy kis virágbimbó a vén kórok között, s a legvégén Mina néni, mint egy darabant.

Zsani néni előrelépett a varróasztalkájáig, egyenesen. Vékony ajkait egymásra szorította, egyik fehér, öreg kezét az asztalkára helyezte, puhán, gondosan, mint valami szent dolgot, a másikat lelógatta a csipkés fekete köténye alatt. Szürke, erős szemeivel merően nézett, s szép metszésű satorra szigorúan meredt.

Balázs összeütötte a bokáját, s kifogástalan komolysággal hajlott meg.

Zsani néni odaadta a kezét, hogy megcsókolja, aztán kis kézlegyintéssel intett. Tessék várni.

Az asztalkán belül ment, leült szokott helyére, a magas támlájú székbe, amely olyan volt, mint a templomban a püspök széke, s intett mindenkinek, hogy foglaljanak helyet.

Mina néni mint egy óriási nagy, kövér gyöngytyúk billegett elegánsan foteljéig, s beleereszkedett. Pólika Zsani néni jobbján, Balázs pedig szemközt foglalt helyet. Pólika úgy nézett maga elé, mint egy drága, édes kis apáca, Balázs pedig mint egy medvebocs. Olyan komolyan, hogy bizisten röhöghetett volna rajta ő maga is.

Csak Pepi néni állott a fehér kötényével, s a két kezét hol bedugta, hol kivette a köténye zsebéből. Néha a kulcsaival csörömpölt, máskor az orrát fúvogatta. Kétségbeesetten izgatott volt.

- Fiam - szólalt meg Zsani néni -, a feleséged...

Na hál'istennek, ez legalább tegez! - gondolta Balázs megkönnyebbedve.

- A feleséged idemenekült hozzánk...

Balázs, mint egy bárány, meresztette a nagy, fekete szemeit.

- Én az első percben azt mondtam neki, hogy eredj dolgozra! Nem adok helyet! Ha az uraddal összevesztél, békülj is meg vele a magad kenyerén! Az én házamban nem hálsz meg. Fordulj, eredj vissza!

- Hű! - mondta Balázs.

- Aztán - s Zsani néni szigorúan megállt -, aztán elmondta, mi történt... És én azt mondtam: az más!... Akkor itt maradhatsz!

- Nohát szerettem volna is látni, hogy az én feleségemnek Zsani néni még helyet sem ad!

Egy pillanatra csönd lett.

Pepi néni idegeskedett, mint a higany. Pólika egy parányit lejjebb hajtotta a fejét.

- Bizony pedig nem adtam volna, ha azt tapasztalom, hogy ő a hibás... De azt tapasztalom, hogy nem ő... - Aztán nyomatékosan mondta: - A feleséged legalább azt mondja, hogy te vagy a hibás.

Csőnd lett rá, Balázs odalopott egy félpillantást a feleségére. Pólika egy árnyalattal még lejjebb sütötte az arcát, csak hófehér arcbőre látszott, mintha imádkoznék.

- Mit felelsz erre?

- Mit! - mondta Balázs... - Kikérem magamnak, hogy akárki is kételkedjék az én feleségem szavában.

- Nahát pedig nagyon szomorú, ha az igaz! - mondta idegesen Zsani néni, és egy árnyalattal fakóbb lett a sápadt arca. - Mert akkor te egy nagy lump vagy, akinek csak abban telik kedve, ha a vagyonát pocsókolja! Sonkát dobál a parasztoknak, a bort úgy önti, mint a vizet, odacsódit hatvan vendéget, és három napig dorbézol velük. Szép, fiam, szép a barátság, az emberség. De ismerjük már eléggé ezeket a nyíri tempókat. Nem tudom, mit hencegsz avval a kis birtokocskával. Úgyse fogsz a Kállayakkal versenyezni, se az Ibrányiakkal, nem tom, mi értelme van az ilyen pukkadózásnak. Majd meglátod, hogy kimondják rád, mint Báji Samura, hogy: mentül koszmósabb, antul vakarósabb. Tudod. Ahelyett, hogy dicsérnének, lenéznek az ilyesmikért... Hogy ilyen kilátása van az embernek öregségére. A régiek is tudtak mulatni,

elhiheted. De nem bolondul ám. Minden pohár bort, amit összekoccintottak, megbecsültek, nyaltak belőle és letették. Mert nem az volt a fő, hogy csak hadd fogyjon, hanem az, hogy mulassanak. Hiszen ha együtt van hatvan ember, és csak beszélnek, táncolnak, az már maga nagy mulatság. No de levágni egy fajüszőt... Ilyen bolondokat... Mikor már két nagy disznót, tizenegy malacot, három bornyút megzabáltak... Ah, hogy fűjjanak meg tőle... azok a bűdös parasztok...

Mégis röstellte nyíltan kimondani, hogy az uraknak kívánta ezt a jót. Csak a parasztokat szidhatja az ember szíve szerint.

- Bizony, aki a cigányokat a térdére ülteti, aki ahelyett, hogy ilyen három nap után a feleségét a tenyerén babusgatná, hogy így kitett magáért, még ostoba makacsságával keseríti, aki kocsmába tud menni, kártyázni, kockázni, tovább dorbézolni, ferbli, váltó, még talán a feleségét is elkockázza... Ah!... Az olyan embernek csak útilaput a talpára...

Balázs lesütötte a fejét. Ebben a percben tört ki először rajta az a hirtelen jövő, lelankasztó, mindent semmibe vevő fáradtság... Sose szerette életében a prédikációt, mindig úgy hallgatta, mint a szél dúdolását, de most meg éppen úgy, mint valami kellemetlen álmot.

Pólika egy másodpercnyi szünet után felzokogott.

Az öreg nénik mind izgatottan izegtek-mozogtak.

Pepi néni csoszogott. Mina néni egyik kezét a másikba kulcsolta, azután a másikat az egyikbe. Még Zsani néni is ideges lett, és többször kinyitotta meg bezárta minden hang nélkül a száját.

- Ah, ilyen szívtelen lenni - mondta -, így elkésériteni egy ilyen asszonykát... No, belátod, hogy haszontalan ember vagy?

Balázs fölvette a nagy kosfejét, és azt mondta:

- Be.

Mindnyájan megkönnyebbedtek. Föllélegzettek. Hisz akkor még jó, ha semmi ellentmondás...

- Be én... Belátom! - mondta újra Balázs.

Zsani néni elővette a zsebkendőjét, és úgy meg volt hatva, hogy elkezdte belefűvogatni az orrát. Pepi néni egész őszintén törülgette a szemét. Pólika piros volt, mint a pipacs, és a világért föl nem emelte volna az arcát. Csak Mina néni ült nyugodtan. Nagy fekete keretes pápaszeme mögött lassan pislogott a savó szeme. Persze, ő nem értett jóformán egy szót sem az egész beszélgetésből.

- Nahát akkor - szólt Zsani néni megengesztelődve, lágy és szíves hangon. - Nahát akkor bocsánatot kérsz tőle, Balázs?

- Miiiiit?

- Mert ilyen gonosz voltál hozzá - mondta Zsani néni, de olyan édesen, mintha cukorral csemegéztetné Balázst -, hát bocsánatot!

- Én?

- Hát ki?...

- Ó!

- Ó? S miért?

- Amért én komisz voltam hozzá!

- Ah, hisz ez egy kötnivaló bolond!

- Mán pedig másképp én nem viszem vissza - mondta Balázs.

- Nem te viszed vissza, hanem ő fogad vissza - pattant fel Zsani néni, s mint egy mérges pulyka fordult el, az ablak felé.

- Hű, az annya piros viganóját! - pattant fel Balázs. - Jól nízünk ki! Éngem fogad vissza egy asszony!... Hát nem én vettem el a feleségemet?... ű vett el engem?

- No, jó-jó - idegeskedett kétségbeesve Pepi néni, s a vállára tette kicsiny, reszkető kezét -, csak ne tüzelj, no!... Nem úgy értődik a, no!...

Zsani néni erélyes hangja fölcsattant.

- De bizony úgy értődik!... Mert abban a percben, mikor az erősebb nem visszaél a helyzet adta jogával...

Balázs olyat ordított, mint egy bika:

- Pólika!

Szinte megfagyott a vér mindenkiben.

- Elég volt a vénasszony prédikációiból!... Jössz velem rögtön! Jössz, vagy nem?

Pólika úgy megrémült az erős hangtól meg a „vénasszony prédikációtól”... Úristen, mi lesz még itt! Csak nézett, csak pislogott, mint a jérce a napra.

- Nem! persze hogy nem! - kiáltotta Zsani néni. - Majd ilyen bitangnak fogom engedni kínozni a gyermekemet. Én gondoskodom róla. Nálam ellehet holtáig. Itt jól fogja érezni magát, nem úgy, mint nálad, te gyalázatos! Te gyalázatos!

- Haha! - kiáltotta Balázs. - Jól fogja érezni magát! No az anyád piros... viga... nőját... Pólika! Hát nem jössz?

Pólika nem mozdult.

Balázs kihúzta magát.

- Na Pólika! Hát akkor tudd meg, hogy én most ide betelepszek a kocsmába! Tudod! Itt ebbe a kocsmába e! Ebbe a disznóólba! Osztán én addig muzsikáltatom ott magam, míg utánam nem küldesz, hogy gyűjjek má, szöktesselek, vigyelek má innen, mert elég volt már ebből a jóból! Érted? Megértetted?... Nahát isten áldja meg mindnyájukat!

Ezzel sarkon fordult s elment. Az ajtót úgy bevágta maga után, hogy úgy még nem vágta be senki azt az ajtót, mióta szegény Karcsi bácsi, a Zsani néni férje, meghalt. Csak úgy szakadt a vakolat az ajtó tetejéről.

Zsani néni sápadt volt, és epeömlés kezdett a szája szélén mutatkozni. Pepi néni jajveszékelt hang nélkül, s a kezét tördelte, mint akinek hirtelen halottja van. Pólika lesújtva állott, szinte a szívdobbanása is elakadt.

Csak Mina néni emelkedett fel nyugodtan a székéből. Lesimította a fekete selyemkötényét a két tenyerével, s mérgesen igazította meg a haját, aztán utánakiáltott dühösen Balázsnak:

- A gyalázatos!

A TEGNAPI BÉLES

Ha a tornácra állottak, hallották a muzsikaszót a kocsmá felől. A nénik, akárhányszor csak kimentek, mindig megcsóvázták a fejüket.

- Az a pernahajder, az a pernahajder.

Reggeltől estig erről folyt a szó meg a tisztaesztlári pörről, amely a néniket jobban izgatta mindennél a világon. Csak Balázs tudta túllicitálni Solymosi Eszter históriáját.

Az idő közben megenyhült, az ereszről csurdogált a víz, az udvaron tócsák gyűltek, az utcán szétvágta a kocsikerék a lucskot.

Már egy hete, hogy folyik ez az esztelenség.

- Hát mi lesz ebből - mondogatta Pepi néni, és ellenségesen nézett Pólikára. - No, te csak meg tudod kínozni.

- Istenem - nyögdécselte Pólika -, hát mit teszek én?

És huncutul emelte a zsebkendőjét a szeméhez, nem azért, hogy a könnyeit törölgesse vele, hanem, hogy a nevetését takarja.

Mert nagyon, nagyon tetszett neki a Balázs dolga. Olyan büszke volt rá, olyan boldog és büszke. S úgy kivirágzott ez alatt a hét alatt. Kialudta magát, kipihente, rendbe szedte az idegeit, s olyan volt, mint egy pompás, díszes, fedő rózsza. Csak heverészett egész nap. Tunyán és álmodozva heverészett, s a gondolata minden pillanatban ott volt az ő konok, nagyszerű emberén, aki a kis kurtakocsmában olyan nekikeseredve iszik és táncol és búsul egyedül, a szerelmes kis felesége után.

Úgy kell a kutyának.

- De mi az ördögöt tud ott csinálni - mondogatta Zsani néni -, hiszen ott felkophat az éhségtől az álla. Annak a rongyos zsidónak ugyan semmije sincs.

- Az - mondta Pepi néni, és idegesen sietett ki a szobából.

Már az ablakokat is nyitva lehetett tartani. A kora tavaszi friss, meleg levegő enyhén tódult be a jól fűtött szobákba, s az öreg nénik a vállukra kötött barna és zöld harasztkendőkből, amelyeket Pepi néni fáradhatatlan hosszú tűi kötöttek, jöttek-mentek, vagy együtt üldögéltek a szobákban.

Egy reggel már együtt voltak hárman a nénik, csak Pólika hevert még a szobájában.

- Eredj már, költsd fel - mondta szokott mérges hangján Zsani néni.

- No, hát csak hadd aludjon. Nincs úgyse mit csinálni neki - brummogta Pepi néni, s elindult, de Zsani néni utána szólt:

- Pepi.

- Na.

- Hol az a béles, ami tegnapi maradt?

- Ah, hogy hol van - és Pepi néni összekapta magát.

- No azért csak ne mérgeskedj - szólt Zsani néni.

- Mi az, Zsani? - mondta Mina néni szavajárása szerint, mert semmit, sem értett a beszéd-jükből.

- Ah, nem kell mindent tudni, mert hamar megvénülsz! - kiáltott rá bosszúsan Pepi néni, és kiment.

- Mi, hogy nekem mindent tudni! Ah, istenkém, iszen éppen, hogy semmit sem tudok!

- No de az a béles nagyon fürja az oldalamat - szólott Zsani néni. Letette a varrását, és a kredenchez lépett. - Egy egész tállal maradt. Csak nem vitte ki az a Pepi a cselédek orra elé!

Pepi néni azonban, míg bement volna Pólikához, elébb a konyhába nézett be. Rendkívül sok dolga volt a konyhában. Sütött-főzött titokban. Sose szerette ugyan, hogy valaki benézzon a konyhájába, de most valósággal beteg lett, ha Zsani csak megjegyzést is tett rá, hogy mi történik odakinn.

Most is lopva, gyorsan tyúkot vágott, éppen azt kopasztották, mikor bement. A meleg toll-szaggal tele volt a konyha. Pepi néni sűrögve-forogva gyorsan továbbadta a rendelkezéseit, olyan titokzatosan, mintha a boszorkánykonyhában volna, olyan sűrűn pislogva, mint aki minden pillanatban a rajtakapástól retteg.

Aztán Pólikához szalad be.

A fiatalasszonyka még ott hever az ágyban, s a nap besüt rá a hófehér párnák közé.

- Na, kelj fel már... kelj fel már... - zsörtölt rá. - Már mindenki fenn van az egész világon. Szép dolog is, egy fiatal asszonykának itt heverni, ilyen lustán...

Pólíka elnyújtózik.

- Olyan jó itt!

- Jó, jó, de Zsani már brummol.

- Az a gazember most is húzatja? - kérdezte aztán nyögdécselve Pólíka.

- Na, micsoda beszéd ez. Gazember. A hites urát így meg titulálni. Szép dolog.

- Jaj, sírba visz engem az... - mondta Pólíka, és az arcát belefúrta a párnákba. - Azóta mindent kiloptak otthon. Minden nyitva. Jó, ha a házat meghagyják a helyén. Azok a bűdös parasztok. A tolvajok.

- Eh, mit beszélsz! Valami az, ilyeneket mondani! Azért, ha szegény ember is, még nem tolvaj. Nem kell mindjárt letolvajozni valakit.

- De mikor én olyan boldogtalan vagyok. Olyan szerencsétlen.

- Ki az oka?

- Én nem.

- Hát ki?

- Hát én nem is.

- Mindennek az asszony az oka a házban - mondta Pepi néni, s jött-ment, rendezgetett a szobában. - Mindennek, akár jó, akár rossz történik, az asszony a ház lelke. Ha a férje jó, azért jó, mert ő jót nevelt belőle. Ha rossz, azért rossz, mert ő rontotta el. Minden felelősség az asszonyokon van.

Pólíka durcásan, gyerekes makacssággal hallgatott.

- Van teneked eszed! - duruzsolta Pepi néni csendes, szemrehányó, oktató, rendreutasító módján. - Több eszed van neked, mint egy férfinak! Túl tudsz te annak az eszén járni! A férfiaknak mindig mézes madzagot kell a szájukba tartani, akkor aztán arra mennek, amerre az asszony komandérozza őket. Te még csak nem is panaszkodhatsz. Föl lehet hajtani a Nyírséget, míg még egy olyan legényt találsz, mint az a te Balázsod. Az maga elismeri, hogy a férfiember mind csak arra való, hogy a szeme be legyen kötve. De vannak mindenféle katuska emberek, akik beleütik az orrukat mindenüvé, ahová nem is kell. Az olyannal aztán nehezebb boldogulni. Ah, ez az áldott ember, akit egy kis hízelgéssel le lehet venni a lábáról. Jó ember ez, derék ember ez. Áldhatnád az Istent is, hogy ilyenrel áldott meg... Nem is tudod te meg, mi a baj a világon. De majd megtanulod, ne félj...

- Én bizony nem.

- No, csak ne feleselj nekem. Az már igaz, hogy a kutya is akkor vész meg, ha legjobban van a dolga.

- Tán annak örüljek - duzmaskodott Pólika -, hogy már egy hete ott húzatja a kocsmában.

- Jó asszony - állott meg előtte féloldalt Pepi néni, csípőre tett fél kézzel -, inkább azon törnéd a fejed, hogy mit eszik az a szegény ember abba a rossz kocsmába.

- Haha.

- No csak ne vihogjál.

- Van eszembe azon törni a fejem, aki lumpol! Még azon búsulok, hogy mit eszik.

- Ah... micsoda népek ezek a maiak. No de kelj fel, ha mondom, mert baj lesz! Nézze meg az ember!

Ezzel továbbshaladt, mert máris rettegett, hogy Zsani néni azóta megunta a várakozást, és még ki talál jönni... és még észreveszi azt a tyúkot... Azok is olyan sokáig piszmognak avval a kopasztással...

Csak úgy futrikált jobbra-balra. Egyik pillanatban bent volt az ebédlőben, és Zsanit megnyugtatta, hogy Pólika már öltözik, a másikban a konyhában volt. Aztán megint Pólikát noszogatta, hogy siessen az öltözéssel, közben Zsuzsival meleg vizet készítettett neki a mosdáshoz.

Csupa tűz volt az egész vékony kis asszonyka. Ezer csoda, hogy bírja ezt a strapát.

Pólika kényesen nyújtotta bele a kezét a meleg vízbe, s az otthonra gondolt.

Az otthonra.

Ebben a percben nagy patália hangja csapott be hozzá kívülről. A Zsani néni éles, erős hangját hallotta meg, s úgy a szívére ment az ijedség, mint gyermekkorában, ha csínytetett, s rettegett a hátulütő fától.

Egy perc alatt felöltözött.

Olyan sebtiben fésülködött meg, csak éppen felcsavarta a haját a fejére. Gondolta, majd aztán beszökik fésülködni, inkább most beköti a fejét.

Mikor kész volt valahogy, csakugyan a fejére kötötte a kendőt, s a tükörbe pillantott. Nagyon helyes volt így. Az a gazember mindig így szerette látni, babos fehér kendőben...

Rettegve nyitotta ki az ajtót.

A folyosó végéről élesen harsogott a Zsani néni hangja.

- Köszönöm az ilyen tékozlásokat. Kipusztítani a tojóttyúkjaimból. Látom én, nem vagyok én vak, hogy azt a tarka búbost vágjátok le.

Pepi néni dörögő morgása hallatszott közben.

Pólika meg volt rémülve. Talán őrajta van a felelősség.

- Mégiscsak hallatlan!... Hát énnekem nem fogsz itt rendelkezni... Mától kezdve én leszek itt a konyhában.

Pepi néni idegesen rohant ki s be a folyosón. Biggyent lila kis ajkait összeszorította, s a könnyek szivárogtak az arcáról.

Pólika szórakozottan ült a helyére, s azon törte a fejét, mért tett úgy vele Pepi néni, mintha ő is bűntárs volna a konyhai titokban.

Kis idő múlva jött Zsani néni. Képéből kikelve. Sápadtan, szinte narancsszínű sápadtsággal. Összeszorította a fogatlan száját, s mérgesen ült a helyére.

- Mi az, Zsani? - kérdezte szokott kérdését Mina néni, de Zsani megrántotta a vállát, s még jobban összerántotta a szemöldökét.

Pepi néni jött nemsokára. Egy nagy deszkatalcán hozta be a Pólika reggelijét.

Pólika nem mert enni. Olyan félve nyúlt a kávéhoz, a friss, omlósbelű kalácshoz, amely finom volt és illatos, mintha minden falatot kinéznének a szájából. Úgy, érezte mégis, miatta volt minden veszedelem, már megsokallta a néni, hogy itt kell tartania. Ettől a gondolattól annyira szerencsétlen volt, annyira kétségbeesett, hogy míg lassan morzsolgatta foga közt a falatot, egyre bánatosabban gondolt arra a gazemberre, aki ilyen sorsra juttatta.

Mi lesz ennek a vége. Ha már az első hét után is így, szinte kidobják a házból, mi lesz akkor egy újabb hét múlva... Mi lenne, ha egy esztendő, ha egy életet kellene itt töltenie.

De Zsani néni komoran szólott Pepire.

- Pepi!

- Ah, már mi kell megint.

- Kinek sütsz, főzöl te mostanában olyan sokat?... Én nem tudom, itt egész vendéglő van egy hét óta... Amennyit itt főznek, és az mind elfogy... Hát már az egész falu megbetegedett, és mind én tartom el?... Hát iszen te azt mondtad, Pepi, csak egy csésze levest küldesz valami beteg asszonynak... És itt minden elfogy, mintha csak a föld nyelné el... És hol a tegnapi béles? Én egy falatot sem ettem belőle... Még ez a fiatal gyomrú asszonyka is csak egy felet evett, és egy ekkora tállal volt, és egyetlen morzsa sincs. Hát hová tetted te azt, Pepi?...

- Ah, csak ne fösvénykedj már mindig...

- Hát én nem fösvénykedem, azért, hogy kérdezem, Pepi, hogy hová tetted!... Én nem eszem meg, Pepi... De hát én nem értem, Pepi...

- Ah, ne faggass...

- De én tudni akarom...

- Ah...

- De nekem mondd meg!

- Ah!

- Hát iszen elküldted a házból! No, nem Pepi?

- Hát el, no...

- De hová?...

- Hát a kocsmába.

- A kocsmába?

Zsani néninek még a szája is nyitva maradt a bámulattól.

- A kocsmába, Pepi?... Hát kinek?

- Ah... én istenem... Mintha nem volna ott, kinek... Hát annak a szegény fiúnak!...

- Jesszusom!... Micsoda szegény fiúnak?...

- Hát azt hiszed, az a szegény Balázs itt kibírta volna egy hete a zsidó kosztján?

Pepi néni hátat fordított mérgesen.

- Nahát ez nem rossz! - sikoltott fel Zsani néni - nohát ez nagyon jó!... Hogy én tartom itt azt az urat..., hogy ő itt muzsikáltathasson a fülembe... Ah, még ilyen!

Felállott és nevetett.

- No, Pepi, hát ezt megcsináltad... Te ugyan derék hadvezér vagy. Te nem éheztetted ki az ellenséget... Ezt megcsináltátok! - s Pólikára nézett.

- Én? - mondta Pólika elvörösödve, és szégyellte magát, hogy neki egyáltalán eszébe sem jutott az ura kosztja.

A FÖLD AZ EGET IS MEGESZI LASSAN

Furcsán, vidáman érezték magukat, s még Minának is meg kellett magyarázni, mi történt.

- Jihh, Pepi!... No, Pepi!... de legalább megköszönte, ugye, Pepi!

Pólika maga elé nézett komolyan, bánatosan.

- És az a lovag, és az a lovag! - kacagott tovább Zsani néni -, hogy az úgy megeszi az ellenség ételét. Nem félt tőle, hogy mérgezett ételeket küldenek neki?... Jihh, jihh... Jaj, ilyen jót nem nevettem életemben. Te csak meg tudsz nevetetni, Pepi...

Pólika gondolta, hogy kimegy innen, ki a kertbe vagy valahová a szabadba.

- De hát akkor minek küldöm én az ételemet a kocsnába!... Csak az a sok pakolás! Pepi!... Hátsz akkor nincs rá szükség, hogy elküldjem: jöjjön ide ebédelni Pepi, és menjen vissza muzsikálni! Pepi!...

- Ah!

- Hát ha így tud truccolni, úgy is tudhat, Pepi.

Pepi néni ideges volt, mérges volt, kékült-zöldült, s nem nagyon mulatott együtt Zsanival.

- Ah, ne szekírozz már - mondogatta.

- És mióta csinálod ezt, Pepi?

- Mit?

- Ezt a küldözgetést.

- Mióta, no.

- Mindjárt az első naptól, Pepi? Te azt mindjárt úgy kitaláltad, hogy meg ne éhezzen az a jóféle, Pepi?

- Ah, dehogy, csak kétszer küldtem még.

- Csak kétszer?... Ah, Pepi, hogy olyan későn találtad ki. Hiszen akkor az a szegény ember soká éhezett, hallod. Azt megéheztetted, hallod! Jihhihi... Milyen étvágya volt már annak, Pepi, mikor mégis rágondoltál.

- Csak ne szekírozz már, mert megszököm.

- De milyen jól berendezkedtek volna már ők az én konyhámra! Ha azt a tegnapi bélest nem keresem! Jaj, az a béles, az nagyon elárult, Pepi!

- Na, hát elég volt! - kiáltott Pepi néni fel, s fölpattant. - Ha még egy szót szólasz, isten bizony itt köplek. Milyen nagy dolgot csinál belőle... De sajnálja azt a kis ételt!

- Ah, még neki áll feljebb - vontá össze a szigorú szemöldökét Zsani néni -, nézd csak. Majd én teszek róla. Hol az a lány! Zsuzsi, Zsuzsi!... Eredj rögtön a gazdádhoz, mondd meg neki, hogy tiszteltetem, jöjjön ide ebédre, nagyon szívesen látjuk, de többször nem küldjük az ebédet... Legyen szerencsénk...

Pólika csendesen kisurrant az ajtón.

A szobába lopózott, félve és megalázva. Nagykendőbe csavarta magát, s kiment a kertbe.

Enyehe levegő volt. A föld itt-ott már egészen föl volt puhulva porhanyósra, de az árnyékos helyeken még hódarabok lappangtak, s a föld is kemény volt, fagyos. A fű üdén emelgette vékony szálú hegyeit fölfelé, s itt-ott még csapzott volt a fagyban.

Apró, új divatú cugos cipőivel puhán lépkedett a kerti úton. Nagyon le volt hangolva. Valami mély lankadság és kedvetlenség lappangott már a lelke mélyén, az most egyszerre feltört, és teljesen ködbe borította a lelkét.

A nagy fák ágai csupaszon meredeztek, a köszmétebokrok közé avult lelkek csapzottak be. A szépséges napsütésen minden olyan szomorú volt, ami a régire emlékeztetett. Csak az új, a jövő reménységétől csillogó fűszálak voltak szépek és igézetesen gyönyörködtetők.

- Istenem, de céltalan élet... - mondta magában Pólika.

Nagy, sötét szemei szomorúan csüggedtek el. Az arca szenvedéssel érezte az életkedvtelenséget.

Élni, csak azért, hogy éljen az ember.

Enni, hogy éljünk; főzni, hogy ehessünk... vetni, kapálni, dolgozni, tehenet tartani, sertést, tyúkot, birkát, termelni búzát, kukoricát, rozsot, nagy határ földeket bevetni, szántással, aratással, csépléssel, vevéssel, eladással, cselédekkel, idegenekkel, rokonokkal, férjjel harcolni, hogy legyen mit főzni, s fázni, hogy legyen mit enni; enni: élni!...

Olyan üres és haszontalan körforgásnak látszott előtte...

Apró bogarak másztak el előtte. Ott ment egyik a másik után a fűszálak alatt bújva, sietve. Hova sietnek? Honnan késnének el?

Mennek étel után... Élni akarnak... Miért? Hogy ehessenek. Az apró kis szájukkal beleharapnak a kis fűszálba, s végigrágják, kocsányáig... Lenyelik, és abból élelnek, amit magukba temetnek... S az a fűszál, az miből él? Honnan szíja el azt a darab földet, amiből hosszúra és karcsúra neveli a zöld szárnyát, és a föld miből van: mit eszik a föld. A föld is eszik. A föld megeszi az embert, amely megeszi a föld termését, a föld megeszik mindent, ami fölötté van. Az lassan mind visszakerül a föld gyomrába, s lesz földdé... Hogy lehull a halott madár a földre, hiába repült olyan magasan... s a felhőből hogy lecsurog az esőben a víz, pedig hogy fenn volt az ég színén. És a meteorcsillag darabokban hogy hull nyáron a földre, augusztusi éjszakákon, hogy hull a földre a csillag... A föld az eget is megeszi lassan...

És Balázs ott ül a kocsmában. Egy rongyos és nyomorult kis kocsmában. És megeszi az ételt, amit Pepi néni küld neki... És megeszi az ő sóhajtásait, amelyeket utána küldöz... És megeszi azt, a kis boldogságot, amely úgy borította eddig az életüket, mint a kék ég a földet... az Isten szeme előtt... S az a kék ég talán eltakarja a föld minden csúfságát a jó Isten elől... mert ha a jó Isten látná ezt a világot olyan csúnyának, amilyen, akkor nem tartaná fenn... Mint ahogy a boldogság szivárványa eddig eltakarta öelötté a hitvány, csúnya életnek minden csúnya hitványságát, azt, amit most lát... És a jó Isten vajon meg fogja-e valaha szüntetni a világot: ha a föld egészen megeszi a szépséges kék eget... És ő vajon meg fogja-e szakítani azt a szoros összeköttetést, amelyet egy férfival oly éretlen és meggondolatlan módon kötött az életre...

- Ah, Istenem, milyen ostobaságokon jár az eszem - mondta magában, és tovább jártatta az eszét ezeken az ostobaságokon, amelyek csak akkor jutnak eszébe az embernek, ha ideje van rá...

Hát miben különbözünk ezektől a bogaraktól?... Jobbak vagyunk? Egymásnak és a világnak hasznosabbak?... Úgyis a földbe kerülünk... Úgyis megesz a föld...

- Az a szemtelen Balázs... Igazán, milyen nagy komizás tőle, hogy csak úgy titokban elveszi a Pepi néni főztjét, és megeszi, és itt szekíroztat mindnyájunkat Zsani nénivel, hiszen tudhatja, mi van itt, ha az kisül...

- Hát mit akar? Én nem értem, hogy mit akar... - s már elfelejtette Pólika az egész előbbi mélységes gondjait. Úgy elfújta a szél az egésztestét a fejéből, mint egy ködfoszlányt, amely megüli így tavasszal a mezőnek egy-egy részét, és titokzatosabbá teszi, mint amilyen a valóságban. De aztán jön a szél, a köd széteszik semmivé, és Pólika megint frissen, bár bánatosan virított egész virágos kis kedélyével.

Meg is fázott, újra föl is ébredt a kíváncsisága, mi történt azóta. Gyorsan visszafordult a kertből, s fölszaladt a ház elé.

Jókor jött, éppen jött Zsuzsi az utcáról. Nagy sarak voltak a csizmájára ragadva, s nehezen lépegetett, nagyokat lábolva a sáros úton. Pólika bevárta a tornácon, s azt gondolta magában, hogy ez is olyan bogár, amilyenek a fű között mászkálnak.

- Na, mit izennek? - kérdezte fojtva, mikor Zsuzsi a lépcsőre fölkerült.

- Azt izeni a tekintetes úr - mondta Zsuzsi jámborul -, hogy nem jöhet el, mert nincs itt.

- Micsoda?

- Nincs itt.

- Hol?

- Hát a kocsmába!

- Nincs a kocsmába?

- Nincs a.

- Hát hol van?

- Hát azt nem lehessen tudni.

Pólika elrémült. Szinte a szívdobogása is elállt. Balázs nincs a kocsmába... Hisz akkor itt hagyta... El akar válni...

De a muzsika ebben a percben fölzendült. Tisztán, jól lehetett hallani, a nagybögő hangja úgy reszketett, az embernek a gyomra is kéjesen remegett tőle.

- Hallod? - intett a lánynak Pólika.

- Öhö - mondta Zsuzsi.

- Hát ott muzsikáltat magának.

- Aha.

- Nahát!

- Hátsz azér ő nincs ott.

- Hát hol van?

- Mondom má, hogy azt nem lehessen tudni!

- Hát mit lehet tudni, te állat! - rivallt rá Pólika, az otthoni hangon.

- Hát aszongyák a cigányok, hogy tegnapelőtt elment. Csak felült a lúra, osztán elment. Osztán azóta nem jött vissza, hanem megparancsolta a cigányoknak, hogy azér csak úgy muzsikáljanak, mintha ő itt volna, osztán azt senkinek se szabad megmondani, hogy ű elment. Oszt a kis Gergőnek csak arra kell vigyázni, hogy a cigányok mindig csak muzsikáljanak.

Pólíka elkezdett remegni. Minden tagja külön-külön didergett végig meg végig. A vére alá, s felbuzgott a testében, s néha úgy elapadt, szinte elszédült.

Hát Balázs elunta itt magát, a gazember... És elment mulatni, lumpolni másfelé. Ahol jó koszt van, jó társaság van. Elment asszonyozni, és itt hagyta szemfényvesztésnek a bandáját... Aj, a nyomorult, a nyomorult...

Nem mert bemenni a házba, csak kifordult, vissza a kertbe.

Most már vége a világnak. Az előbb még csak komor és színtelen volt a világ, de már ijesztő. Kétségbeesve futkosott, mint a megrémített kis madár a kalickában. Oktalanul verdesi magát a kalicka vesszőihez, míg össze nem töri magát. Kis szíve úgy kalapált, vergődött odabenn, s úgy sápadt, elhalt egész testében, alig bírt megállni egy fának támaszkodni.

Most érezte meg először, hogy kár volt ezt tennie, amit tett. Most érezte meg a felelősség súlyát. Eddig játék volt, csak játék az egész, de most ijesztő lett.

Most már biztos, hogy vége az életüknek. Balázs megunta, itt hagyta... Hűtelen lett, becs-telen... Aljas gazember... Nem, ezek után hiába jön vissza. Annyira ő nem sülyedhet, hogy visszamenjen hozzá, ha a földön csúszik is előtte... Inkább a halált, mint ilyen életet, inkább az örök nyomorúságot a maga erején, mint az örök rabszolgaságot egy ilyen embernek az irgalmán.

Ah, hamar utolérte őt a magyar élet átka... A magyar urak sorsa... Ez a megátkozott föld, amely csak békétlenséget és boldogtalanságot tud teremni az urainak... Ez a föld, amely mintha mérges gőzöket párologna ki, amelytől megvész, aki egyszer rátette a lábát... Az úrhatnám-ságnak, a gőgös semmittevésnek, a korhely dözsölésnek a szele ezeken az alföldi pusztákon, az fűtőrész itt az öreg fák ágai között...

A könnyei sűrűn hullottak, csorogtak, s szakadozott gondolataiban átkozta a földet, ahogy az édesanyjától tanulta... Az édesanyjától, aki szintén keresztülment ezen a válságon, a korhely úri élet romlásán, és számtalan éjszakát sírt át, míg gyermekeit betakargatta, hidegtől, bajtól a saját testével védelmezte... S szidta, kifogyhatatlan sok panasszal és bánattal szidta a magyar földet. Ezeket az átok verte birtokokat, amelyek nem bírják eltartani az uraikat, hanem megeszik: ah, megeszik az uraikat, mert a föld mindent megemész, magába ránt... Ez a kutya föld, amelyre aki ráteszi a lábát, azt hiszi, biztos helyen áll, pedig ingoványabb a mocsárnál, lelketlenebbül elnyel mindent, a futóvíz... Az ember azt hinné, hogy ezek a száz holdak, ezek a gyönyörű tágas mezők, ezek úri létben tudják tartani az embert. S az ember elveszti a fejét, ha végignézi rajtuk... Ezek a nyomorult földek ezer esztendő óta tartják el a magyar urakat minden családostól, gyerekestől, minden magvastól, és most egyszerre megmakrancosodtak, s egyszerre levetik a hátukról a régi gazdákat, akik azt hitték, örökre itt ülnek a nyakán...

Pólíka sírt, sírt.

Aztán tovább szidta az életet...

Most már mehet vissza az apjához, aki szintén ennek a földnek a nyomorékja... Azt is levetette a hátáról a birtok, úgyhogy lepottyant a sárba, csak úgy elterült a pocsolyában...

Összébb húzta magán a kendőt.

Ah, istenem, hogy neki ilyen fiatalon kellett megérni azt, amit az anyja legalább akkor ért el, amikor már a gyermekeit mégis fölnevelte, s az életet végigélvezte... Már mehet ő is vissza az apja mellé, a vármegyeházára, az iktatóba... Ahonnan másolni való aktákat kapott ki, mikor még otthon volt... Krajcárokért és kis forintokért görnyedhet az íróasztal mellett, és írhatja a hosszú mondatokat a többi birtokos urak véginségéről.

Persze, Balázs ezt még nem próbálta... Ő még nem tudja, mi az. Még ő nincs megijesztve. Meg őt tartogatja a sors egy cifra nagy bukásra... De olyat is fog bukni ez a kevély, hencegő fráter, hogy a nyakát is kitörheti bele...

Most aztán nevezhetnek rajta, akik ma egy hete még vendégei voltak... A híres Balázs-napnak hosszú böjtje lesz... El kell süllyedni a szégyentől.

Ó, ez a Nyírség... Hogy itt nincs egy boldog asszony, aki boldog öregséget érhet... Még eddig csak kibírták az öregségig, de most már a fiatalokon a sor... Hát itt a halál, a nyomorúság, a koldussá levés... az ijesztő vég...

Fázott és borzongott, mint az ágon ülő kismadár, aki a tavaszban, mikor a meleg, boldog napokat várja, megint megérzi a dermesztő téli fagyot...

Hangos kiáltás hallatszott le hozzá.

- Pólika? Pólika!

Összerezzen, összeborzongott, de nem moccan.

- Póóólikaaa!

Messze szállott fölötté a hang. Elrepült az ákácok puszta ágai fölött, távolabb kissé megakadt a mosóház falán, s egy kicsit visszhangzott, gyorsan újabb apró kiáltások jöttek utána:

- Póli, Póli, Pólika!

Hiába sütött a nap, hideg volt a sugara. De ha a nyári nap rekkenője volna is, dideregni kellene az ő lelkének. Úgy várta a sors utolsó csapását, gyáván, tehetetlenül és ártatlanul, mint a vágóhídon a bárány...

- Ejnye, ez az asszony? Pólika, fiam!...

S már itt volt mellette maga Zsani néni.

Pólika megfordult. Letörölte az arcáról a könnyeit, lehajtotta a fejét, s a nagykendőjébe hideglelősen belebújva indult meg.

- Nahát te hol bujdokolsz?... Ah, nem is hallottad ennek a huncut Balázsnak a csínyjét!

Pólika lesütötte a fejét.

- Már tudod?

Pólika hang nélkül intett, s a szeméhez emelte a kis kendőjét.

- Na, azért, mit búsulsz... Majd visszajön... Azt hiszi, nem tudjuk... Majd visszajön... Azért hagyta itt a cigányokat, mert vissza akar jönni... Nézd csak, hogy elpityeredik... Ej, a huncut...

Pólika egy pillanatra elhagyta a sírást. Elámult, hogy neki eszébe sem jutott az a lehetőség, hogy csakugyan még vissza is jöhet az a... gaz...em...ber...

- Inkább azon mulatok - mondta Zsani néni vigasztaló nevetéssel, olyan furcsa, sikoltó, vékony kis nevetéssel -, hogy ez a Pepi a cigányokkal etette meg az én tyúkjaimat meg azt az ő nagyszerű bélesét...

De Pólika nem tudott nevetni. Egészen ki volt merülve. Fásultan, ijedten nézett maga elé a vörös téglatornácon.

KISVICÁKNÉ VENDÉGSÉGE

Mire már szinte belekábultak a sok találgatásba, mit is csinálhat Balázs? Hova tűnt el? Mit akar?... beállított a szobába egy öreg zajdás parasztasszony.

A kályhában égett a tűz, és sárga lángszínek világították meg a szobát. Együtt ültek mindnyájan, s megbeszélték még egyszer az egész esetet, mikor egy vén parasztasszony csak benyitotta az ajtót.

- Szerencsés jó estét kívánok, csókolom a kegyes kezeiket...

- Ninini - kiáltott fel Pólika -, hiszen ez egy tőlünk való asszony. Merre jár maga itt, Kisvicákné?

Szeme-szája elállott a bámulattól. Mindnyájan álmélkodva néztek az öregasszonyra, aki nagy fehér batyuval a hátán ott állott az ajtóban, alázatosan, széles csukaszájával feketén mosolyogva, elhúzott félrenyakkal.

- Csak eljöttem, csókolom a kegyes kezeiket, mer ha mán Kállóba megyek, hát egy csatára mán a tekintetes asszonykát is fel akartam keresni - s közelebb akart jönni, hogy sorra kezét csókoljon.

- Megálljon, megálljon - kiáltott ijedten Pepi néni, és elébe sietett. - Be ne hozza a csizmáján a sarat.

- Lecsutakoltam én azt instállom - mondta az öregasszony, s nem hallgatva semmi szóra, mint egy medve, nyomult előre, aztán megfogta a fiatalasszony kezét, nagyot cuppantott rá, és úgy ment sorra az öreg nagyságáék után.

- Erre járok én, instállom, mer törvényre megyek Kállóba a fiam alkalmára, mert rábéllelték az egy fiamra a legényeket, hogy verjék meg, hát most már bíróhoz kell nekem menni, hogy ha mán megverték, legalább térítsék vissza a fájdalmát. Jaj, mer mindennek jó lenni, csókolom a kegyes kezeiket, csak anyának nem...

- No hajja, tegye le a zajdát odaki, osztán gyűjjön be - mondta Zsani néni -, üjjön, le.

- Igenis, instállom - s kicsoszogott, odakinn letette a batyuját az ajtó mellé, aztán megint bejött.

Pólika felállott, idegeskedett, mosolygott, az ő vendége volt az asszony.

Pepi néni sietett lámpát gyújtani. Kis, vékony lángú petróleumlámpát.

A parasztasszony letelepedett a neki félretett faszékre, előrehajlott, és apró, vizslató szemeivel körülbámészkodott a szobában.

- Jaj, istenem, teremtőm - mondta -, vótam már eccer errefelé. Jelenleg húsz esztendeje annak. Még akkor az öreg tekintetes úr is élt. Az vót ám egy igazi krucifikszomos úriember. Jaj, jaj, nem tudom én, hogy élünk ebbe az egy világba, ha valamit teccene kommandálni az én fiamra, mert az arcképe úgy fel van duzzadva... Esztendeje szánkáznak azon a gyereken az irigyei, most osztán megtitilláltak az árvát...

- Hát mi újság nálunk, otthon, Kisvicákné? - kérdezte Pólika, mert nem bírta kívánni, hogy rátérjen a szó magától.

- Hát nem tudok semmit, instállom - mondta az öregasszony, és megdörzsölte a szemét a fekete ujjáival.

- Mégis mondjon valamit, ha már itt van.
  - Hát csókolom a kegyes kezeiket, én egyebet nem tudok, de azt a magam látójával láttam, hogy a gengebornyú elszaladt.
  - Mit! - kiáltott Pólíka, mert az ő tarka fajbornyújukat szokta Borcsa mindig gengebornyúnak mondani. - Hogy szaladt el?
  - Hát itatták, osztán elszaladt.
  - Mikor szaladt el?
  - Hát mikor a szakácsné, Borcsa elköltözött a háztul.
  - Micsoda, a Borcsa elköltözött a háztul?
  - Igen, el...
  - Hát hogy ment el? Az istenért.
  - Hát akkor, mikor a cigánylakodalom vót a kastélyba!
  - Miféle cigánylakodalom?
  - Hát ahun az én fíjamnak beszakították a fejét!
  - Jaj, istenem, itt valami baj van! Jaj, istenem, én nem értek ebből semmit!... Beszéljen, beszéljen, jaj, istenem, hát beszéljen.
  - Sok vón a... - mondta az asszony -, én nem is vótam ott, tekintetes asszony, mer én azt mondtam, hogy az én földem az én földem: abból kenyerezek. Én a magam kevesét az én öreg szüléimtől örököttem, hát úgy védtem én azt, mint a méh a maga mézét... hát az urak is csak úgy vannak avval! Mer ügyi, a tekintetes úr is félti, ami hemehumija van, nem akarja elpotyázni, hát mi dolog vón a, hogy az egész falut odacsóditse a szakácsné Borcsa, ha még olyan jó szíve van is neki a szegényhez... Mer baj lesz abbul, hogyha az urak még eccer előkerülnek...
- Pólíka meg volt rémülve. Zsani néni, Pepi néni kimeredt szemmel bámultak az asszonyra, aki titokzatosan nézett maga elé.
- Hát csak nem tartott az a szemtelen cudar asszony valami lakodalmat az én házamban! - kiáltott fel Pólíka.
  - De bizigen.
  - Jézus Mária, szent József. Hogy?
  - Hát úgy, hogy összehíjták az egész falut. Dobszókak híjták cigánylakodalomra. Osztán el is ment ott mindenki, de csak a rongyossa, kódussa. Vót, aki mondta, hogy nagy böjtje lesz még ennek, de Borcsa azt kiabálta, avval legeltette a népeket legjobban, hogy neki az urak meghagyták, hogy mán kiütött ügyis a főradalom, hát legalább egy kalákát tartson addig a népnek, míg a muszkák jönnek.
  - Zsiványság! - sikoltotta Pólíka, s a kezét tördelte.
  - Hát osztán mi volt?
  - Én nem tudom, csókolom azt a kegyes kezét, mert én nem voltam ám bent se a házba. Én egy kis baltával ott csibráltam a gallyat, úgy hallottam a csentemperjőket. Be sem tettem a lábam a házba, úgy hoztak utánam egy darab ódalast, annyi vót az egész, amit én faltam, már akkor elgyütt ám a tekintetes úr!

- Az úr!

- Az a!

- Jaj, istenem!... Hát ő otthon van?

- Otthun a!

- Hála legyen az Istennek.

- Jaj bizony, puskával kergette ki a népet az udvarbul.

- Hála legyen az Istennek.

- Hát bizony, vót osztán lakodalom!... Akkor kötözött el a szakácsné Borcsa a háztul!

- Nahát ez borzasztó... Megálmodtam én ezt.

- Osztán akkor szaladt el a gyengebornyú is... Úgy fogták meg a nyírjes erdőn.

- Ha az ember a lábát kihúzza hazulról, akkor már vége a világnak.

- Az én fiamat is akkor készítették ki a becsületből. De nem is hagyom annyiba. Törvényre adom őket. A Pállik fiak voltak a legnagyobb ellenségek, de bírónak viszem ezt a szívhasító fájdalmat! Majd megmutatom én, ha mind a bugyogósok eszik is meg a vagyonomat! Van két tehenem, az is a kincstáré mán az én szemembe, csak káplár vagyok én mellettük... de ezt nem hagyom. Jaj, csak valamit tesszen kommandálni az én gyermekemre, hogy még egyszer meglegyen neki a becsületes arculattya...

- Jaj istenem, istenem, mikor történt ez?... - kérdezte Pólika, s fel s alá járt a szobában.

Hárman állottak neki, hogy kivallassák a vénasszonyból az eseményeket.

Késő éjjel volt, mikorra mindent megtudtak, amit csak lehetett.

Hát nem volt nagy baj, azért mégis jó az Isten.

Balázs mindjárt délelőtt hazaért. Éppen javában hozzáfogtak a vendégeskedéshez, a sütéshez-főzéshez, éppen le akarták vágni a gengebornyút, az is azért szaladt el. Még semmi baj sem volt, mikor Balázs váratlanul lóháton betoppant.

Zsani néni odavolt a sopánkodástól. Pepi néni csak a kezét tördelte, s egyre kérdezgette, hogy a tekintetes úr nem lőtt-e le valakit. Nem tudni, kit féltett jobban, Balázst-e, ha megtette, vagy a szegény parasztot, aki megkapta a sörétet...

Késő éjjelen vitték ki a konyhába a Kisvicáknét, s ott vackot vetettek neki reggelig.

Zsani néni így szólt Pólikához, mikor aludni ment:

- Már délelőtt megfogadtam, hogy csak most az egyszer kerüljön vissza a fiú, kibékítelek vele, akárhogy is... De most igazán megesküszöm rá, hogy visszavezetlek hozzá.

Pólika a néni száraz keblére borult, és elsírta magát... Nem sírt ennyit már réges-régen. Nem sírt ennyi szívből jött könnyet még egész életében, mint ma.

A tornácon még megállott, s elhallgatta a muzsikaszót, s ábrándosan gondolt Balázusra, aki olyan hős és vitéz gazda. Aki hazagondolt, aki utánanézett a gazdaságnak... S úgy szégyellte magát, hogy őneki ez sem jutott eszébe... Mit kíván ő Balázstól?... Mért szégyelli ő megalázni magát az ura előtt, hiszen ez az ember százszor többet ér, ezerszer többet önála, kis semmi, fityfiritty asszonynál.

Úgy bújt be a hideg ágyba, fázósan, összekuporodva, mint egy kis macska, és kicsinek érezte magát, önérzet nélkülinek. S úgy imádkozott, olyan tiszta szívből, hogy Balázs még egyszer jöjjön el érte, s a karjába ölelje.

Soha, soha többet, azt nem, azt nem teszi többet, hogy kieressze azt az ő jó, hatalmas, okos, bátor, gondos férjeurát, a védőjét és parancsolóját...

Zsani néni azonban egész éjjel nem tudott aludni. Különben is rossz alvó volt, de most a végletekig fölizgatta ez a nagy gond, hogy békítse ki a fiatalokat egymással.

Balázssal nem lehet ám olyan egyszerűen bánni. S nem is lehet úgy csinálni a dolgot, hogy a kis asszonykát megalázza a férje előtt, mert akkor egy életre szól a házasságnak megromlott viszonya. Eszébe juttatta magának egész régi házaseletét, a sok viszályt és nézeteltérést. Az ő ura, a híres Karcsi bácsi, az egész világ kedvence volt. Persze neki könnyű volt jónak, kedvesnek lenni, ha a felesége minden kellemetlenséget magára vett a világgal szemben. Persze őt gyűlölték s lenézték, pedig nála nélkül a kedves Karcsi bácsi egykettőre koldusbotra jutott volna. Mennyi munkába és harcba került, hogy dobra nem jutottak. Mikor a nagy kezességi pörük volt, mikor egész sereg barátjuk miatt, akiknek Karcsi aláírt, megrohanták a mások hitelezői, akkor persze nagy dolog volt és ellenszenves dolog, hogy ő nem nyúlt egyszerűen a zsebébe, és nem fizette ki a pénzeket, amiket mások költöttek el, hanem a nyakába vette a világot, és ő rendezte az adósságokat. Ő alkudozott, és ő firtatta ki, hogy Major Péternek meg Horváth Simonnak hol van még valami vagyona... Vigyék el azt és ne az övét adósságába... Egész fiskális lett belőle. Karcsi bácsi csak ült itthon, és pipázott, és kétségbe volt esve, hogy elviszik a párnát is a feje alól, de tenni nem tett semmit.

Balázs mégis okosabb embernek látszik. Nem. Balázs megérdemli, hogy az apró szeszélyeit teljesítsék, nem veszedelmesek azok. Bezzeg Karcsi bácsinak eszébe nem jutott volna, ha ő van ebben a helyzetben, hogy utánanézzon a gazdaságának. Karcsi bácsi három hétig képes lett volna inni a zsidó rossz borát, és kenyeren, szalonnán tengődni, ha kimondta... De ő, ő szökött volna haza, körülnézni a ház körül... Pólika... Pólika bizony gyöngé kis teremtés... Hogy el tud sütkérezni itt napok hosszát álmokban és játékokban... Itt a férfinak kell a pártjára kelni...

Zsani néni elgondolta, hogy reggel ő maga kocsiba teszi az asszonykát, s maga viszi haza...

Végiggondolta, mit tesz, mit csinál...

- Hopp! Megvan!

Szinte fölkiáltott örömeiben.

Hát hiszen ez lesz a legjobb! Úgy tesznek, mintha ők is titokban körül akarnának nézni a ház körül. Mi történik, mi van ott. Nem lopnak-e, nem gazdálkodnak-e a maguk kezére?

És ha találkoznak: meg van magyarázva a dolog. Zsani néni kuncogott és nevetett magában az ágyban, milyen nagy szemeket fog vágni, ha meglátja Balázst.

- Hát te is itt vagy, Balázs? - mondja majd neki csodálkozva. - No, és mi azt hittük, hogy te ott muzsikáltatod magad, Balázs!

És arra kisül, hogy Balázs is a gazdagondok miatt van itthon, és megindul a beszélgetés, és megtörténik a kibékülés...

Olyan jó az efféléket kigondolni. Zsani néninek sok hajdani diplomáciai sikere jutott eszébe, és édesdeden elaludt.

Reggel, mikor fölébredt, nagyon frissen kelt föl.

Hamar öltözött, ment, felköltött mindenkit a házban, s éppen szerfölött csudálkozott, hogy Kisvicákné már eltűnt a házból, s éppen ki akarta adni a parancsot, hogy fogjanak, mikor a tornácról kinéz az utcára, s a másik pillanatban meghökkenve húzódik vissza.

Lassú léptetéssel, sárosan, csatakosan lovagol el a ház előtt Balázs.

- No püff neki - mondta magában -, most már kútba esett a szép terv.

Balázs be sem nézett hozzájuk, bizonyosan azt hitte, még alusznak a kora reggelen. Elléptetett. Olyan vidáman ült a lovon, mint akivel semmi sem történt. Zsani kedvetlenül, komoran nézett maga elé.

Mikor olyan jól ki volt már főzve a terv... Nemsokára fölcsattant a muzsikaszó a kocsmá felől. Balázs fölverte a cigányokat, s mindjárt muzsikáltatott.

Zsani néni idegesen kezdett le s föl szaladgálni a szobákban. Hol vesz most hirtelen új ötletet. Az ajkait rágta, s a szemöldökét szigorúra húzta. Csak nem mennek utána a kocsmába. Már igazán nincs más hátra, csak ha ez az asszony megszökteteti magát az urával! Ahogy Balázs kívánta.

- Megvan! - kiáltott fel vidáman erre a gondolatra. - Hát isz az nem lehetetlenség! Pólika! Pólika!... Készülj csak, ma estére otthon fogsz hálni.

Pólika frissen mosott arccal, bámulva nézett az öreg néni arcába, amely olyan sárga volt, mint a pergamen és gyűrött az éjszakai gondoktól, de élénk volt a szeme csillogása, s valami huncut mosolygás volt a szép öreg szája sarkában. S minden pillanatban megremegett egy kis mosolygás az arcát.

A MÚLTAKNAK LEVENDULÁS ILLATJA VAGYON

De az egész nap vígan telt el. Zsani néni senkinek sem szólt a tervéről, de azzal nagyon meg volt elégedve, s ez olyan jó kedvre hangolta, hogy madarat tudott volna fogni.

Pólika, aki nagyon ideges volt, elbájolva vette észre az öreg néni kedvességét.

Csak Pepi néni brummogott, mert nem tudta, mi van készülőben.

Ebéd után Zsani néni papírt keresett. Már régen nem írt senki a házban. A tintásüveg ki volt száradva. Egy kis meleg vízzel eresztette föl a kemény salakot, amely az üveg fenekén volt.

- Te hogyan szoktad csinálni a tintát, Pólika?

- Én boltban veszem - mondta Pólika. - Ha a városba bemegyek, mindig veszek egy kis üveggel.

- Ah, könnyelmű pazarló népek. Ezek a mai fiatalok nem tudnak élni. Bezzeg, minket megtanított a mi kedves anyánk arra is, hogy kell tintát csinálni... Gumi, galles, gálickű... ez az egész...

S míg a tintát egy kis vesszővel föl kavarta, elmagyarázta, mekkora flaskó tintát csináltak ők odahaza, mert az ő édesapja vármegyei főjegyző volt, s ők csinálták a tintát az egész megye számára.

Végre készen volt a fekete lé.

- Na, most írd...

Pólika csodálkozva ült le az asztalhoz. Ketten voltak együtt a szobában.

- Mit írsz?

- Csak írd, amit diktálok.

Pólika megpiszkálta a toll hegyét, s íráshoz ült.

Gyere értem, Balázs, gyere értem. Szöktess meg a néniktől, mert odavagyok...

Pólika csodálkozva nézett fel a nénire. De ez sürgetve rászólt:

- No csak írd. Írd.

- De hát én nem értem...

- Csak te ne beszélj, hanem írd...

S tovább diktált.

...Ma éjszaka készen leszek. Állj meg a szánnal a templom előtt.

Azután gyere be a kerítésen át az udvarba. Majd én vigyázok, és az ablakon át kiszököm...

Pólika már kacagott, minden szót kuncogva írt le.

A néni az orrára tette az ujját.

- Megállj, még valamit.

Végigment a szobán az ablakig, meg visszajött.

- Még valami jót kellene írni, Aminek örüljön...

Jó ideig gondolkoztak a meleg szobában. Az óra hangosan pengette a percek. A másik szobából behallatszott, ahogy Pepi néni fújta a kását. Aludt, s pőfögve a száján keresztül lélegzett, és úgy feküdt ott kis öreg testével a régi, félvállú, szép kanapén, mint egy öreg, kiszolgált macska. Neki lesz csak, öröme, ha sikerül a dolog... pedig szegényke, erről sem tud semmit, csak mikor már régen kész lesz a csel...

- Megvan! - kiáltott fel Zsani néni, s összezsáptta a kezét, úgy nevetett: - Írd oda azt, hogy:

Nem élhetek muzsikaszó nélkül!

De már ekkor Pólika odaírta, hogy:

Olyan jó volna már otthon lenni

s csak aztán biggyesztette oda a néni tanácsa szerint ezt is piciri kis betűkkel, alig olvashatóan.

A néni megnézte az írást.

- Nahát, most már gondoskodj, hogy ez odakerüljön annak a te Balázsodnak a markába.

Pólika összehajtogatta szépen a levelet, s kinyomogatta belőle a maga szép kis levélformáját, aztán nem sokat kérdeztetett tanács után, hanem kiment.

Zsuzsit kerítette elő.

- Zsuzsi.

- Tessen, tekintetes asszony.

- Ügyes lány vagy te, Zsuzsi?... El tudnál csempészni egy levélkét a tekintetes úrnak?

- Csak ide kell bízni!

- De megállj csak! Azt úgy kell ám, hogy a tekintetes úr téged ne is lásson... - mondta Pólika, mert megijedt, hogy Zsuzsi el talál fecsegni valamit a tegnapi dolgokból. Azt tudta, hogy a cigányok nem beszélnek arról, hogy már tegnap is ott járt a Zsuzsi, mert azok nem főgnak dicsekedni az ingyen ebédekkel.

Kisült aztán, hogyha csak postás kell, az is akad. Nem olyan lány a Zsuzsi, hogy legényt ne csipett volna már magának...

Csakugyan meg is járta a posta estig a kocsmát.

Balázs egy sort küldött vissza

Megyek; cicám!

Pólika sutorogva szaladt Zsani nénihez a kurta kis sorral.

Az öreg néni s a fiatal asszonyka aztán a közös titkot őrizték egész este. Mind a ketten szórakozottak voltak. Pólika minden percben irult, pirult, nevetett.

A ház tele volt levendulaillattal. Öreg almáriumokat nyitogattak, régi, nagy ruhásszekrényeket bontogattak. A néni bizalmasává tette Pólikát, s a Mina néni nagy öröme és a Pepi néni nagy csodálkozására minden régi kincsét kitárta.

Régi nemes selymekben és ruhákban válogatott. Öreg, sárgult, finom csipkék kerültek elő, régi menyasszonyi díszek, fiatalasszonyok ősi csipkés főkötői. Mintha a régi múlt mozdult volna meg egy percre.

Milyen jó, milyen kedves ilyen csodakincsekben vájkálni. Pólika el volt ámulva és el volt andalodva. A néni boldogan élték vissza magukat a fiatalkorukba, s minden tárgyról egész történeteket tudtak mesélni...

- Ezt viselte kedves anyám a Sárújhelyi grófoknál. Az egész megyéből csak ő volt hivatalos. Nagy dolog volt az. Ezrekbe került az a multság. A pince be volt rendezve télen afrikai növényekkel. Virágos oleanderek és citromfák voltak ott, csak úgy kézzel szedték le róla a citront. De az egész megyéből csak anyám volt az egy, aki hivatalos volt az asszonyok közül. S az öreg báróné, akkor még az is szép, fiatalasszony, druszájának hívta az anyámat, s azt mondta neki: kár önnek, édes Lenkém, itt lenni. Mert boldog emlékü kedves anyám úgy a német, mint a magyar nyelvet folyékonyan és úriasan beszélt, azt mondta neki a báróné: Önnek csillagkeresztes hölgynek kellene lenni... Úgy bizony, erre a multságra sem Bodonyból, sem a vidékről más nem volt hivatalos, és mégis erre a multságra a bodonyi meg a többi falukból az úrinők mind parasztruhába öltözve mentek el, csak hogy a kapu mellől leshessék a multságot...

Pólika elmélázva hallgatta a régi események különleges, idegen illatú emlékeit.

- Mennyi ékszer, mennyi kincs! - kiáltott fel, mikor a néni az ékszeres ládikát kinyitotta, s az alkonyati fényben kitergette az asztalra a régi szép ékszereket.

- Ó, az én boldog emlékü kedves anyámnak sok ékszere volt, sokkal több, mint amit itt látsz. De azért mikor a kállói bálra bement, egyszer megtette azt a tréfát, hogy az összes rokonaitól minden arany és ezüst ékszereiket kölcsönvette, és a lárvás bálra úgy ment el. A két Majtisy lány voltak a leányai, mert az ő lányai akkor még igen kicsinyek voltak, hát az árva Majtisy lányokat ő adta férjhez. Tudod, azon a bálon jelen volt a bécsi Hirsch, és megbírált az anyámon levő ékszereket, és azt mondta boldog emlékü kedves anyámnak: Az önön lévő ékszerek meghaladják a negyvenezer forintot. És kérdezte kedves anyámat, hogy mer ennyi ékszert viselni? Amire kedves anyám azt válaszolta, hogy jöjjön csak, Hirsch úr, közelebb, nézze meg a maga szemével, hogy ez az ékszer mind föl van varrva a ruhámra. És mivel én nem táncolok egyet sem, el nem veszhet egy sem.

Zsani néni viasszába szorította magát, s könnyes szemmel babrálta remegő ujjával a szép emlékeket.

- Nem táncolt a nagymama? - kérdezte Pólika, s egész lelkét eltöltötte a színes múltak illatos emléke.

- Ah, az egy nagy fogadás volt - mondta a néni.

- Ha összevesztek az atyussal - szólt bele Mina néni.

- Ah tudod is te, már minden pletykát szellőztetnek! - mondta Pepi néni idegesen a kötése mellől.

Pólika meghalt volna a kíváncsiságtól, ha el nem mondják a dolgot.

- Már Póli elég nagy, megtudhatja - mondta Zsani néni, aki a család feje volt, s a múltak emlékeit is úgy adta át, mint az örökséget az unokákra. - Az a nagy dolog, fiam - kezdte suttogó hangon. - Boldog emlékü kedves anyámnak sok irigye volt, a szépnek az egész világ irigye szokott lenni... Boldog emlékü szüleim házában hét-nyolcszáz ember megfordult évente, mert kedves atyám a vármegye leghíresebb ügyvédje volt, még Szatmárból, Beregből, Biharból

is jöttek négylovas kocsival az ő tanácsát kikérni, és ha kedves atyám valamit mondott, azt mindjárt ítéletnek is tartották, és megnyugodtak benne. Bodonyban akkor is, most is, olyan sár volt mindig, hogyha az egész Nyírségben nem is volt víz a homokon, de itt mindig ki volt téve a falu végén a tábla, hogy: az utak járhatatlan rosszak. És boldog emlékü kedves atyám négy ökröt szokott kinn tartani a Csergető tanyán, hogy azokat a hintókat, akik hozzánk jöttek, azok bevontassák... Volt is kedves anyámnak olyan háztartása, hogy a konyhájára még a harmadik vármegyéből is azt mondták, hogy: az ám zsíros konyha! Libája ezerkétszáz-ezerötszáz megvolt a gúnárokkal együtt, és a gúnárok csörgővel vezették haza a mezőről a nagy libanyáját. Tinóbinó marhából annyi volt, hogyha ezer bankó forint árát eladtak, meg se kottyant...

Pólka visszafojtotta a lélegzetét, úgy figyelt. A régi dicsőségnek, gazdagságnak az érzésével volt megtöltve a lelke.

- De mit ér, ha kedves anyámnak a szépsége miatt annyi irigye volt, mint a fű a réten. A legelső irigye volt a tulajdon sógora, kedves atyámnak a testvéröccse, a gazember, aki náluk lakott, és gazdálkodott a birtokon, mert kedves atyámnak a sok ügyvédi munkája miatt nem volt ideje arra is, erre is. És a József bátyánk egyszer egy setét este egyedül csak hazajött a csépléskor, és bement a házba, ahol boldog emlékü kedves anyám volt.

- Kérde kedves anyám: - Te mért jöttél haza, József?

- Azért, hogy neked valamit mondjak - mondta József bátyánk. - Gyere csak be a kis szobába.

Azt mondta kedves anyám:

- Miért menjek én a kis szobába. Mondd meg nekem itt.

Azt mondja József bátyánk:

- Nem bánom, megmondom neked itt. Azt mondom neked, Lenka, hogy nem érdemel meg téged az a te urad. Vén ember tehozzád az urad. Én fiatal ember vagyok, én érdemellek téged.

Jaj, boldog emlékü kedves anyám meg volt rémülve. Csak megkapaszkodott az asztalba, és rákiáltott:

- Ne beszélj ilyeneket, te orcátlan.

De József bátyánk nem hagyta.

Közel ment hozzá, és azt akarta, hogy legyen a szeretője...

Az öreg néninek kiszáradt a torka a belső izgatottságtól. Mindnyájan lihegő szemmel néztek össze, és reszkettek a borzasztó eseménytől.

- Akkor, hogy József bátyánk csak erőszakoskodott, és nem hagyott békét, ahogy boldog emlékü kedves anyám kívánta, hát kedves anyám szétnézett, és ott volt a tűzfogó, mert igen szép vörösréz tűzfogójuk volt, és azt télen-nyáron benn tartották a kandalló mellett, dísznek. És felkapta kedves anyám a tűzfogót, és fölemelte József bátyánkra.

- Igen - mondta Mína néni, akinek mintha egy csapásra elmúlt volna a süketsége, s minden szót megértett. - Emiatt volt a mi kedves anyánk egy préda asszony. Mert a tűzfogót emelte rá a József sógorára.

- Emiatt - mondta Zsani néni, s az arca élén piros foltok gyúltak ki.

- Emiatt - állott fel Pepi néni is, és idegesen mondta -, mert azt elmondta József, hogy ráfogta Lenka a vaslapátot. De azt nem, hogy mért. Csak fújta aztán, hogy préda, és mondták eleget atyáknak, hogy hiába keres ő akármennyi pénzt, Lenkát nem győzi az isten se.

- Pedig kedves anyám éppen olyan volt, mint én, éppen úgy ki tudott jönni mindennel, mint én - mondta Zsani néni.

- Keresztszeghyné volt az, irigye, mert nem volt hivatalos a Sárújhelyi grófékhoz, és a legjobb barátnéja volt kedves anyámnak - kiáltotta fuldokolva Mina néni.

Pólíka mintha egy résen belátott volna az elmúlt világba. Tisztelettel és csodálattal érezte összetöpreődni magát kicsinyre, semmivé... Valahogy leigázta és agyonnyomta az az érzés, hogy azok a tiszteletre méltó, azok az Istennel egyforma megbecsülést és félelmet élvező ősök éppen olyan gyarló teremtetések voltak, éppen úgy sírtak, nevettek, ettek és szerettek, mint ők...

Elandalodva hallgatta a besötétedő estében, a homályos, régi, nagy szobában azokat a kis történeteket, amelyek valaha itt lezajlottak. Még ezek a bútorok itt a tanúk, ezek a falak, ezek a tárgyak mind mind. Ezek a csipkék és ezek az ékszerek, istenem, micsoda régi örömeknek, hiúságoknak, irigységeknek, pletykáknak, fájdalmaknak, rémületeknek a tanúságai...

A szoba lassan bealkonyodott, csak a tűz világított szerte, s ott ült az ő virágzó ifjúságában a zörgő, szelet termő, száraz öregek között...

- Bizony, így volt az régen - mondta Zsani néni.

- Jaj de szép volt - sóhajtott Pólíka, mintha mesét hallgatott volna.

- Azért mondtam el ezeket, hogy emlékezz rá... És válassz ezekből, kicsi lányom, válassz a nagyanyád smukkjaiból, hogy legyen valami, amiről emlékezz mindig a boldogtalan mártírra, aki őt lányt nevelt föl, de egyiknek sem érte meg annyi boldogságát, amennyit te kapsz magad Balázstól...

Könny volt az öreg nénik szemében. Félrefordultak, törülgették a szemüket, az orrukat, s Pólíka elszégyellte magát, hogy semmis kis bajával idemenekült ezekhez, az öregekhez, akik egész életükben nagy bajokhoz voltak edzve... Karcsi bácsit még ő is ismerte... De a Mina néni férjének még titokzatos sötét hírét is csak úgy, hogy mindig valami Rinaldo Rinaldini-féle borzalom reszketett a neve mögött, amelyet a néni maga is letett, s nem viselt, soha ki nem mondott... A Pepi néni két férjének is csak elvétve, kusza híreit hallotta egyszer-egyszer...

Sorra megcsókolta a kezüket, s nem kérdezett semmit. Összeborult mindenikkel, és sírtak egy sort.

Egy kis medált vett föl az ékszerek közül egy vékony aranyláncon, a legkisebb s legszerényebb ékszert a sok közül, s a nyakába akasztotta.

A vacsorához hallgatagon ültek.

Kilenc óra előtt Pólikának be kellett menni a szobájába. Minden világot eloltottak a házban.

Nemsokára gyanús nesz volt a ház körül... Kocogtattak a Pólíka ablakán... Pólíka kinyitotta az ablakát. S felöltözve, téli bundában kilépett rajta. Az ura karjába.

TAVASZI ÉJSZAKA ZSENDÜL

A nappali olvadás mind felfagyott az éjszakában. A szán nagyokat farolt a csendes lejtőkön, a sima jég vékony tarja be-beszakadt alatta, s a víz szétloccsant. Csípős szél csapott szembe, s kimarta az arcuk élet, az ajkukat, s könnyessé tette a szemüket.

Vagy tán nem is a szél.

Mert ők ugyan most nem törődtek se széllel, se úttal, se csillagokkal, se a lágy fényű holdvilággal. Nem törődtek a távoli hómezőkkel, amelyeknek szíronyosan csillogott a színe, sem a feketén kanyargó úttal, amely mint óriáskígyó, kanyargott előttük, mint hűséges kutya szaladt előre a távoli boldog otthonuk felé.

Összebújtak nagy téli bundáikban, egymáshoz bújtak, s át-átlestek egymás arcába, míg a lovak csörgői egyformán zengettek, s a kocsisuk, a fiatal Gergő, deres gubában ült előttük.

Egy merészebb kanyarodónál Balázs hirtelen átkarolta Pólikát, mintha féltene... Bár előre elhatározta, hogy nem fogja megölelni... De megölelte. Pólika, mintha idegen érintette volna, megrándult, s a Balázs keze meggyengült a derekán.

De ott hagyta a karját. Megfogta a szán lécét, s közelebb húzódva a párjához, játszott magában a fantáziát, hogy idegen asszonyt visz, idegent rabol... Izgatta, új kéjt adott neki, hogy a feleségét szökteti. De nem akart elfelejtkezni csalafinta terveiről, kemény, asszonyszoktató próbájáról.

Pólika sohasem tapasztalta az urát ilyen gyöngédnek. Mindig kemény markú volt, erőszakos, szilaj, most úgy meghúzódott mellette, mint egy jó diák. Úgy megült a szoknyája mellett, mint egy ábrándos kis szerelmes a nagy éjszakában.

Olyan boldog volt, olyan jól érezte magát, hogy vágyott mindig a gyöngédségnek erre a mézére, s most úgy elájult a szíve attól az érzéstől, hogy az urát e titkos csellel egészen megjuhászította, magához kötötte.

Mikor Balázs a legközelebbi kaptatónál megint derékon fogta erős kezével, nem húzódott el, egy moccanásnyira beleilleszkedett az ölelésbe, amitől Balázs úgy megháborodott, hogy kegyetlen tűzzel szorította át.

- Nem esek le - mondta Pólika affektáló drága kis hangján.

Balázs még jobban megszorította, aztán eleresztette. Fölvetette a fejét, s tele tüdővel szívta a kemény, tűkkel bélelt szelet.

Pólika rálesett hosszú, sötét pillái alól. Úgy szerette ezt a marcona embert. Soha még ilyen lágynak és gyöngédnek nem érezte.

A szán szaladt le az úton, a lovak patája csattogott, gőzük felszállott a hideg éjszakában, a Balázs keze elhagyta meg újramezdte a játékot. Úgy izgatta magát, olyan szelíd és vérforraló idegjátékával. Mert csak ez a valódi kéj, a kéj színét borzolni, a feleség nagy prémbundájának prémjébe tenni a borostás arcot, a vastag köpönyegen át érezni meg az izzó kis testet, az ujjakat belopni a kar alá, a puhameleg, drága mellecskék alá, csínyján lopni a szabadot...

Lassú trappolásban gyors órák tűntek el, s a csillagok mintha erősebben haladtak volna a maguk araszos útjain, mint ők a végtelen síkon, ahol egyik falut a másik után szalasztották el maguk előtt. A néma falukat, ahol apró házakban emberek aludtak, mintha halott világon száguldanának keresztül, egyedül ők ketten élők az egész teremtésben.

Úgy elernyedtek testük, úgy összeroskadtak végül, úgy összeborultak. Bundákon keresztül, a téli hidegen át és a csönd izgalmában érezték talán először egynek testüknek lihegő mámorát.

- Nem esek ki - suttogta Pólíka, s odaajtette kis prémsapkás fejét az ura széles mellére, odaadta magát, ott maradt a férfi ölén.

Balázs nézte, mohón nézte a felesége arcát. A hófehér bőrön meglátta a kis szeplőket az orr körül, a kilüktető nagy cimpákat, s a fölcserepesedett, izzó, érzéki ajkakát. A nagy fekete szemek le voltak hunyva, vagy talán ébren zárultak be, hogy annál rejtelmesebbek legyenek a hosszú, csodálatosan szép pillák alatt, s a drága kis nő forró, kerek arca ott párázta egy araszra, egy hüvelykre, egy pihényire az ő vágó, forró ajkait. Míg rátapadt csókkal, forró, kemény, tüzes csókkal! S megette, mintha éhes farkas kap eleven csontot...

Ah, alig vették észre, hogy már itthon vannak.

Távolról már meglátták a faluvégi ákácost. A homokszakadékos úton felballagtak a kifáradt lovak az utcára. S végigkocogtak csendesen az ismert kis parasztházak előtt. Pólíka egészen kijózanodott.

Eszébe jutott a Kisvicákné beszédje. S rettegett, hogy fogja találni a házukat, a kastélyt.

A kastélyt, amelyre olyan büszke volt. A dupla tetejével, nagy, havas, kőoszlopos kapujával. A tágas, nagy udvarral, az öreg, csapzott, mohos fenyőfákkal.

Felegyenesedett, sóhajtott. Nem mert szólani, kedvetlen volt és elbúsult.

Átkozódó pillantással nézett a rogyós, náddal, szalmával fedett kis parasztházakra, s gyűlölködő, ellenséges pillantással nézte végig valamennyit. Bizony nem sajnálta volna, ha a föld nyeli el őket, a bűdös parasztjaikkal együtt, akik úgy megbújtak bent, mint a pondrók a gyümölcsben.

Végre itt volt a kastély.

Már annak is megörült, hogy meglátta. Hogy teljes épségben feketéllett ott előttük, szemközt a holdfénnel. Hiszen minden rosszra el volt készülve, s legnagyobb izgalma volt, hogy még csak nem is kérdezősködhettek róla.

A kapu nyitva volt. Behajtottak.

Gergő nagyokat kurjongatott, ahogy befelé mentek, a lovakra.

- Hő, Csillag, hé, a kutyák egyenek meg, má megbolondultatok! No, hiszen kiteleltetek! Ni, hogy vész a cudar, megállj csak... - s más effélét.

A nagy patáliára egyszerre csak megvilágosodnak, az ablakok. Nyílik az ajtó, s felzendül a muzsikaszó!

Pólíka el volt ámulva. A szeme kerekre nyílik, s nyüglődő, csodálkozó, szemrehányó, gyanakodó hangon mondja:

- Nooo, mi történik itt...

Leszáll a szánról, s feltepeg kissé elzsibbadt lábain a tornácra.

Hát ki áll előtte vidáman és mosolyogva és színeskedő arccal!

Borcsa, a szakácsné.

- Maga mit keres itt!? - kiált rá Pólíka.

- Én, kezit csókolom? - mondja Borcsa elámulva. - Hát iszen várom a tekintetes asszonyt. Jaj, kezit csókolom, csak hogy már valahára meg tetszett jönni!

Pólika azt hiszi, valami álomországban jár. Magát is meglepi a hangja, mikor nyersen rákiált az öregasszonyra:

- Hát a cigánylakodalom!

Borcsa értetlenül bámul rá.

- Aa, tekintetes asszony, miféle cigánylakodalom?!

- Hát engem megcsaltak! - kiáltotta Pólika, s körülnézett.

Balázs ott állott a cigányok előtt, és kivágta a karját, úgy kacagott.

- Há - kiáltotta -, aranyat ér az a Kisvicákné! Holnap megkapja a süldőt!

Pólika leforrázva érzi a megcsalattatását. Valami nagy indulat hullámai kezdenek felgyűrűzni a lelkében: A szeme villámokat ereget, s a feje szinte szédül.

Balázs azonban elébe lép.

- No, szívecském... Hát bánt maga még engem?...

Pólika hallgat.

- Hát megérdemlem én hogy bántson?... Hát egyetlen vagyok én? Hogy én hazacsaltam az én kis házi sárkányomat, hogy még egyszer megkérdezzem tőle, hogy... dalolsz-e vélem egyet, Pólika?

Pólika összehúzta a szemét, s lefelé forgatja.

- Csak egyet!

Pólika felszege a fejét.

- Csak egyetlenegy, Pólika!

Pólika mereven áll, mint egy jégszobor, és mélyeket lélegzik.

- Pólika... csak egy picikét... csak egy ujjomnyit. Csak egy hangot, az anyád... piros viganó...ját...

A foga közül szűrődött ki a hang, s közben egy olyat ordított, hogy szinte megcsattant bele a torka... de aztán megint csak visszafogta magát.

Pólika meg sem moccant. Meg volt dermedve. Lihegve, fújva, csaknem nyögve lélegzett.

Balázs térdre vetette magát, s átölelte a térdeit.

- Pólikám, szentem, ne veszíts meg, ne veszíts el, mert emberhalál lesz belőle, az istenit, valahol egy asszony van...

Pólika még ridegebb lett.

- Hej, hogy ilyen szerencsétlen vagyok! - ugrott fel Balázs -, hogy nincs anyád... Ha volna, az megértette volna veled, hogy... mit tegyél... Ott szakadjon rá a ház arra a három vén boszorkányra...

Pólika felsikoltott.

- Hogy még erre sem tanítottak meg...

Pólikának minden vére a fejébe szaladt, aztán a szívére szállott, s megértette, hogy mi a nénik vágya: a türelem, az álságos türelem, amely a mérget is lenyeli, hogy használjon vele...

S imbolyogva, szédülő fejjel emelte fel a karját, és könnybe szakadó hangon kezdte:

Az életem gyászban...

Nem bírta tovább, kitört rajta a sírás dühe.

Balázs azonban ölbe kapta. Fel a karjára, és magához szorította, és az ölébe vette, mint egy gyereket, két karra, és azt ordította a cigányoknak:

- Kuss innen, az anyátok... Coki, cigányy!... Majd még kifizetlek. De az én házamba többet nem teszi cigány a lábát! Itt nem muzsikálnak, míg én élek!... Megélünk mi muzsikaszó nélkül! Ugye, kicsim!?

S Pólíka kapta, körülölelte az ura nyakát, s úgy megszorította, majd belefojtotta a lelket.

Kint az enyhe tavaszi éjszaka új élet reményétől illatozott.

.oOo.